

Srovnávací studie

Vzdělávací instituce v ČR a SRN/Svobodném státu Bavorsko

PODPOŘENO Z EVROPSKÉHO FONDU
PRO
REGIONÁLNÍ ROZVOJ
INVESTICE DO VAŠÍ BUDOUCNOSTI

Zadavatel:

VOŠ, SPŠ automobilní a technická
Skuherského 1274/3
České Budějovice

Zpracovatel:

Employment Service, a.s.
Riegrova 1756/51
České Budějovice

Obsah

Seznam zkratk	4
1 Úvod	5
2 Systém vzdělávání v České republice	6
2.1 Rozdělení pravomocí, zřizovatelé vzdělávacích zařízení, financování, inspekce	7
2.1.1 Ústřední úroveň	7
2.1.2 Regionální úroveň	7
2.1.3 Místní úroveň	8
2.1.4 Školy	8
2.1.5 Zřizovatelé	8
2.1.6 Financování	10
2.1.7 Inspekce	10
2.2 Povinná školní docházka	11
2.3 Formy vzdělávání (druhy škol, podmínky přijetí, délka studia, ukončení)	11
2.3.1 Preprimární vzdělávání (ISCED 0)	14
2.3.2 Základní vzdělávání (primární + nižší sekundární, ISCED 1 a 2)	15
2.3.3 Vyšší sekundární vzdělávání (SŠ – ISCED 3)	16
2.3.4 Postsekundární neterciární vzdělávání (ISCED 4)	18
2.3.5 Terciární vzdělávání (VOŠ a VŠ - ISCED 5 a 6)	18
3 Systém vzdělávání ve Spolkové republice Německo/ Svobodném státu Bavorsko	21
3.1 Rozdělení pravomocí, zřizovatelé vzdělávacích zařízení, financování	22
3.1.1 Preprimární vzdělávání	22
3.1.2 Primární a sekundární vzdělávání	22
3.1.3 Odborné vzdělávání v duálním systému	22
3.1.4 Terciární vzdělávání	23
3.1.5 Financování	23
3.1.6 Inspekce	24
3.2 Povinná školní docházka	24
3.3 Formy vzdělávání (druhy škol, podmínky přijetí, délka studia, ukončení)	26
3.3.1 Preprimární vzdělávání (ISCED 0)	26
3.3.2 Základní vzdělávání (primární + nižší sekundární, ISCED 1 a 2)	28
3.3.3 Vyšší sekundární vzdělávání (ISCED 3)	31

3.3.4	Postsekundární neterciární vzdělávání (ISCED 4)	32
3.3.5	Terciární vzdělávání (ISCED 5 a 6)	32
4	Porovnání odborného vyššího sekundárního vzdělávání v ČR a SRN/Bavorsku	35
4.1	Školní a duální systém, praxe	35
4.2	Druhy institucí, délka studia, zaměření, ukončení, možnosti dalšího navazujícího studia.....	37
4.2.1	Střední odborné učiliště	37
4.2.2	Střední odborná škola.....	38
4.2.3	Střední vzdělání bez výučního listu i maturity	39
4.2.4	Konzervatoře	40
4.2.5	Vyšší odborná škola	40
4.2.6	Wirtschaftsschule	40
4.2.7	Berufsschule.....	41
4.2.8	Berufsfachschule	42
4.2.9	Berufliche Oberschule Bayern	42
4.2.10	Fachschule	43
4.2.11	Fachakademie.....	43
4.3	Závěr	44
	Seznam tabulek	45
	Seznam obrázků	45
	Seznam použitých zdrojů	46

Seznam zkratek

BIBB	Bundesinstitut für Berufsbildung
BMFSFJ	Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend
ČR	Česká republika
IQB	Institut zur Qualitätsentwicklung im Bildungswesen
ISCED	International Standard Classification of Education
KKOV	Klasifikace kmenových oborů vzdělání
KMK	Kultusministerkonferenz
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky
NDR	Německá demokratická republika
OU	Odborné učiliště
SOU	Střední odborné učiliště
SPŠ	Střední průmyslová škola
SŠ	Střední škola
SRN	Spolková republika Německo
ÜBS	Überbetriebliche Berufsbildungsstätten
VOŠ	Vyšší odborná škola
VŠ	Vysoká škola

1 Úvod

Cíl studie

Srovnávací studie vzdělávacích institucí v České republice a SRN/Svobodném státě Bavorsko vznikla v rámci projektu „Přeshraniční spolupráce Vyšší odborné školy, Střední odborné školy automobilní a technické v Českých Budějovicích a Staatliche Berufsschule I Deggendorf“, který byl podpořen z Operačního programu přeshraniční spolupráce, Cíl 3 Česká republika – Bavorsko 2007 – 2013.

Cílem studie je přinést ucelený pohled na vzdělávací systémy v ČR a SRN a porovnat jejich podobnosti a rozdíly. Informace o systémech vzdělávání v obou zemích a přehled forem vzdělávání v jednotlivých vzdělávacích stupních a institucí, které v jejich rámci vzdělání poskytují, obsahují kapitoly 2 a 3. Vzhledem k zaměření partnerů projektu, v jehož rámci tato studie vznikla, je zvláštní zřetel věnován problematice středního a vyššího odborného vzdělání v ČR a Bavorsku. Formám odborného vzdělání stejně jako jednotlivým institucím působícím na poli středního a vyššího odborného vzdělání v obou zemích se věnuje kapitola 4.

Cílové skupiny

Tato studie je primárně určena pro potřeby pedagogických pracovníků a studentů obou partnerských škol, VOŠ a SPŠ automobilní a technické v Českých Budějovicích a Staatliche Berufsschule I Deggendorf. Má sloužit k lepšímu porozumění podmínek a kontextů práce partnerů a ke zkvalitnění spolupráce obou stran v rámci realizace projektu „Přeshraniční spolupráce Vyšší odborné školy, Střední odborné školy automobilní a technické v Českých Budějovicích a Staatliche Berufsschule I Deggendorf“.

2 Systém vzdělávání v České republice

Česká republika jako samostatný stát vznikla 1. 1. 1993, má rozlohu 78 867 km² a 10 532 770 obyvatel (2010). Hustota zalidnění k 31. 12. 2009 činila 133 obyvatel/km². Česká republika je parlamentní demokracií, v jejímž čele stojí prezident, jenž je volen parlamentem. Parlament, který má legislativní pravomoci, se dělí na dvě komory – Poslaneckou sněmovnu a Senát. Členové jsou voleni do Poslanecké sněmovny systémem poměrným, do Senátu většinovým. Výkonnou moc má vláda. Rozhodujícími orgány státní správy jsou jednotlivá ministerstva, v oblasti školství je to Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Vedle tří oblastí vyjmenovaných v názvu je v jeho kompetenci i věda.

Obrázek 1: Mapa České republiky s vyznačením krajů

Rozhodující legislativní úpravou v oblasti školství je školský zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, který vstoupil v platnost 1. 1. 2005. Upravuje především režim dlouhodobých záměrů, jimiž se stanovuje strategie rozvoje výchovně-vzdělávací soustavy na národní i regionální úrovni, délku a způsob plnění povinné školní docházky, pro jednotlivé vzdělávací úrovně stanovuje podmínky pro vstup, organizaci vzdělávání a ukončování studia. Dále zákon upravuje správní problematiku – právní postavení škol veřejných i soukromých, jejich zřizování (popř. zrušování), registraci, financování, postavení a kompetence ředitele a kompetence jednotlivých správních úrovní.

Dalšími zákony, které upravují fungování vzdělávacího systému v ČR, jsou:

- Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů
- Zákon č. 306/1999 Sb., o poskytování dotací soukromým školám, předškolním a školským zařízením

- Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních
- Zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách
- Zákon č. 179/2006 Sb. o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání.

2.1 Rozdělení pravomocí, zřizovatelé vzdělávacích zařízení, financování, inspekce

Státní správu ve školství vykonávají ředitelé škol a školských zařízení, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, krajské úřady, Česká školní inspekce, ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, popř. jiné ústřední orgány (ministerstvo vnitra, ministerstvo obrany ad.) v případě jimi zřizovaných škol a školských zařízení. V případě vysokých škol je správním orgánem Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Pouze státní školy mají vedle MŠMT jako správní orgány i své zřizovatele – ministerstvo obrany a ministerstvo vnitra. Samosprávu ve školství vykonávají školské rady, obce a kraje. Vysoké školy jsou samosprávné instituce.

2.1.1 Ústřední úroveň

MŠMT řídí výkon státní správy ve školství, připravuje legislativní normy a odpovídá za koncepci, stav a rozvoj vzdělávací soustavy jako celku. Pro každou vzdělávací úroveň, pro jednotlivé obory na těchto úrovních a pro jazykové a základní umělecké vzdělávání vydává ministerstvo rámcové vzdělávací programy, které jsou závazným základem pro tvorbu školních vzdělávacích programů. Akredituje vzdělávací programy pro jednotlivé vyšší odborné školy.

V oblasti pracovněprávní MŠMT určuje míru vyučovací povinnosti učitelů na jednotlivých druzích škol, určuje předpoklady pro odbornou a pedagogickou způsobilost pedagogických pracovníků, stanovuje zásady pro sestavování konkursních komisí na vybrané funkce ve školství, jmenuje a odvolává ředitele institucí, které přímo zřizuje, a ústředního školního inspektora.

MŠMT působí jako zřizovatel několika desítek institucí, zejména školských zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy, ve stanovených případech i některých škol a přímo řízených institucí.

Jednotlivé obory vzdělávání (na všech úrovních vzdělávání včetně vysokých škol) jsou zařazovány do tzv. kmenových oborů vzdělání podle Klasifikace kmenových oborů vzdělání (KKOV). Tato klasifikace zůstává od roku 2009 pouze v gesci Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, zatímco Český statistický úřad začal od roku 2008 používat jako novou státní klasifikaci ISCED 97, která je užívána i v této studii.

2.1.2 Regionální úroveň

Na regionální úrovni jsou kompetentními orgány kraje. Zastupitelstvo kraje zřizuje vždy nejméně pětičlenný výbor pro výchovu, vzdělávání a zaměstnanost. Správu školství zajišťuje příslušný odbor krajského úřadu. Krajský úřad zpracovává každé čtyři roky dlouhodobý záměr

vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy v kraji, a to v souladu s dlouhodobým záměrem České republiky.

Kraje jsou zřizovateli vyšších odborných škol, středních škol a dále škol a školských zařízení pro žáky s postižením (včetně mateřských a základních škol), středních škol s vyučovacím jazykem národnostní menšiny, jazykových škol s právem státní jazykové zkoušky, základních uměleckých škol a školských zařízení sloužících uvedeným školám včetně zařízení pro zájmové vzdělávání a dalších institucí.

2.1.3 Místní úroveň

Obce v oblasti školství státní správu nevykonávají. V rámci samosprávy jsou odpovědné za zajištění podmínek pro povinnou školní docházku a pro předškolní vzdělávání v posledním roce před zahájením povinné školní docházky. Obce nebo svazky obcí zřizují a po ekonomické stránce spravují mateřské školy a základní školy (včetně škol s vyučovacím jazykem národnostní menšiny), zařízení školního stravování, event. též základní umělecké školy, školská zařízení pro zájmové vzdělávání (mimoškolní činnost), školská účelová zařízení či další instituce.

2.1.4 Školy

Všechny školy mají ze zákona právní subjektivitu, a tím i vyšší stupeň autonomie. Ředitelé škol jsou jmenováni zřizovatelem na základě konkursního řízení. Podle školského zákona mohou být odvoláni pouze ze zákonem stanovených důvodů.

Ředitelé mají plnou odpovědnost nejen za kvalitu a efektivitu vzdělávacího procesu (včetně tvorby vzdělávacích programů školy a volby učebnic), ale také za hospodaření školy, za přijímání a propouštění pedagogických pracovníků a za vztahy se zřizovatelem a veřejností. Podle školského zákona musí zřizovatel školy zřídit školskou radu, která umožní rodičům, zletilým žákům, zřizovateli, zaměstnancům a dalším zainteresovaným podílet se na správě školy.

Veřejným vysokým školám byla poskytnuta autonomie ve všech oblastech řízení. Samosprávná působnost zahrnuje vnitřní organizaci institucí, především ustavování samosprávných akademických orgánů, obsah i organizaci studia, pracovněprávní vztahy i hospodaření. Vykonává ji akademický senát (zastupitelský orgán, v němž je nejméně třetina a nejméně polovina studentů), rektor, vědecká (umělecká) rada a disciplinární komise.

2.1.5 Zřizovatelé

Zřizovateli škol a školských zařízení mohou být: ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, ministerstvo obrany, ministerstvo vnitra, ministerstvo spravedlnosti, ministerstvo zahraničních věcí, kraje, obce, dobrovolné svazky obcí, registrované církve a náboženské společnosti, ostatní fyzické či právnické osoby. Škola či školské zařízení může mít právní formu školské právnické osoby, příspěvkové organizace nebo státní příspěvkové organizace, organizační složky státu nebo její součástí, či právnické osoby podle zvláštních předpisů, jejichž předmětem činnosti je poskytování vzdělávání nebo školských služeb podle zákona (viz Tabulka 1). Podmínkou výkonu činnosti školy nebo školského zařízení je zápis do školského rejstříku.

Tabulka 1: Zřizovatelé škol v ČR

Zřizovatel	Typ školy	Právní forma školy
Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR	školská zařízení pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy a školská zařízení pro preventivně výchovnou péči, dále za podmínek stanovených zvláštním právním předpisem mateřské, základní a střední školy pro děti a žáky umístěné v těchto školských zařízeních zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků mateřské, základní a střední školy s vyučovacím jazykem národnostní menšiny, pokud je nezřídí obec, svazek obcí nebo kraj školy, jejichž činnost je upravena mezinárodními smlouvami.	Školská právnická osoba, státní příspěvková organizace
Ministerstvo obrany ČR	střední vojenské školy vyšší odborné vojenské školy školská zařízení jim sloužící	Organizační složka státu nebo její součást
Ministerstvo vnitra ČR	střední a vyšší odborné policejní školy Policejní akademie ČR střední a vyšší odborné školy požární školská zařízení	Organizační složka státu nebo její součást
Ministerstvo spravedlnosti ČR	střední školy Vězeňské služby ČR a školská zařízení jim sloužící školy a školská zařízení pro osoby ve výkonu vazby nebo trestu odnětí svobody	Organizační složka státu nebo její součást
Ministerstvo zahr. věcí ČR	školy při diplomatické misi nebo konzulárním úřadu ČR	Součást těchto úřadů
Kraje	vyšší odborné školy střední školy školy pro žáky s postižením (včetně základních a mateřských) střední školy s vyučovacím jazykem národnostní menšiny jazykové školy s právem státní jazykové zkoušky základní umělecké školy příslušná školská zařízení aj.	Školská právnická osoba, příspěvková organizace
Obce, dobrovolné svazky obcí	mateřské školy základní školy zařízení školního stravování event. základní umělecké školy, školská zařízení pro zájmové vzdělávání, školská účelová zařízení ad.	Školská právnická osoba, příspěvková organizace
Registrované církve a náboženské společnosti	církevní školy (mateřské, základní, střední, vyšší odborné)	Školská právnická osoba, právnická osoba podle zvláštních předpisů, jejímž předmětem činnosti je poskytování vzdělávání nebo školských služeb podle zákona
Ostatní fyzické či právnické osoby	soukromé školy	dtto

Zdroj: Školský zákon 561/2004 Sb., MŠMT, *Struktury vzdělávání a odborné přípravy v Evropě – Česká republika (2009/2010)*

2.1.6 Financování

Školství a vzdělávání je v České republice financováno převážně z veřejných zdrojů. Rozhodující část prostředků je poskytována prostřednictvím MŠMT, další prostředky poskytují zřizovatelé škol a školských zařízení ze svých rozpočtů.

MŠMT tak stanovuje základní principy financování školství, přímo přiděluje prostředky institucím, které samo zřizuje a které zřizují církve, prostřednictvím krajů přiděluje prostředky institucím, které zřizují kraje a jiní zřizovatelé, přiděluje prostředky veřejným a zčásti i soukromým vysokým školám.

Jednotliví zřizovatelé škol a školských zařízení do úrovně ISCED 5B, tedy obce a kraje, hradí z vlastních rozpočtů veškeré výdaje kapitálové a provozní, které nejsou přímými vzdělávacími výdaji. Přímé vzdělávací výdaje, tedy především platy pedagogů a dalších pracovníků a výdaje na učební pomůcky, hradí MŠMT prostřednictvím krajů. Základem pro rozdělení prostředků školám je výpočet vycházející z jednotkových výdajů (stanovených na centrální úrovni ministerstvem a konkrétně upravených jednotlivými kraji) a počtů žáků.

Veřejné vysoké školy hospodaří s vlastním majetkem, jejich činnost je však z velké míry financována státem. K výpočtu příspěvku dochází na základě jednotkových nákladů na studenta/absolventa, koeficientů finanční náročnosti jednotlivých programů a počtů studentů/absolventů. Vlastní příjmy vysokých škol (cca 25 % příjmů veřejných vysokých škol) pocházejí z hospodaření s majetkem, z vlastní vzdělávací, vědecké, výzkumné, vývojové a inovační činnosti a z poplatků.

Státní vysoké školy jsou financovány svými zřizovateli, tj. Univerzita obrany ministerstvem obrany a Policejní akademie ČR ministerstvem vnitra.

Soukromé a církevní školy mohou vyžadovat školné, jehož výše není nijak regulována. MŠMT poskytuje soukromým školám dotace na neinvestiční výdaje prostřednictvím krajů, a to buď dotací základní (určitou část dotace, kterou by obdržela analogická instituce veřejná), nebo zvýšenou.

Soukromé vysoké školy v současnosti početně převažují nad vysokými školami veřejnými. O státní dotaci mohou žádat jen v případě, že působí jako obecně prospěšné společnosti, nebo v případě, že před udělením souhlasu působit jako soukromá vysoká škola působily jako soukromá vyšší odborná škola a byla jim poskytována dotace.

2.1.7 Inspekce

Hodnocení škol a školských zařízení je v kompetenci České školní inspekce jako orgánu státní správy ve školství podřízeného ministerstvu školství. Jejím úkolem je zjišťovat a hodnotit ve školách (s výjimkou škol vysokých) a ve školských zařízeních výsledky vzdělávání, kvalitu správního a pedagogického řízení, pracovní podmínky učitelů, vyučovací materiály a vybavení, vykonávat veřejnosprávní kontrolu využívání finančních prostředků státního rozpočtu a kontrolovat dodržování obecně závazných předpisů. V čele inspekce je ústřední školní inspektor, který je jmenován ministrem školství.

Hodnocení škol a školských zařízení má provádět také jejich zřizovatel podle kritérií, která předem zveřejní.

O kvalitu vysokého školství pečuje Akreditační komise. Hodnotí činnost vysokých škol a kvalitu akreditovaných činností a zveřejňuje výsledky hodnocení. Zjistí-li Akreditační komise

nedostatky při uskutečňování akreditovaných činností, doporučí vysoké škole nebo spolupracující právnické osobě, aby v přiměřené lhůtě zjednala nápravu. Není-li situace napravena, může Akreditační komise navrhnout ministerstvu školství omezení, pozastavení či odejmutí akreditace.

2.2 Povinná školní docházka

Školní docházka je v ČR povinná po dobu devíti školních roků, nejvýše však do konce školního roku, v němž žák dosáhne sedmnáctého roku věku. Tato povinnost se vztahuje na státní občany České republiky, na občany jiného členského státu Evropské unie, kteří na území České republiky pobývají déle než 90 dnů, na jiné cizince, kteří jsou oprávněni pobývat na území ČR trvale nebo přechodně po dobu delší než 90 dnů, a účastníky řízení o udělení mezinárodní ochrany.

Povinná školní docházka začíná počátkem školního roku, který následuje po dni, kdy dítě dosáhne šestého roku věku, pokud mu není povolen odklad. Dítě, které dosáhne šesti let roku věku v době od počátku školního roku do konce roku kalendářního, může být přijato k plnění povinné školní docházky již v tomto školním roce. Podmínkou je, aby bylo přiměřeně tělesně i duševně vyspělé a aby o to požádal jeho zákonný zástupce.

Pokud naopak není dítě pro nástup do školy v řádném termínu dostatečně vyspělé a pokud jeho zákonný zástupce požádá o odklad povinné školní docházky, odloží ředitel příslušné školy začátek povinné školní docházky o jeden školní rok. Žádost o odklad musí být doložena posouzením školského poradenského zařízení a odborného lékaře. Začátek školní docházky je možné odložit nejvýše do zahájení školního roku, v němž dítě dosáhne osmého roku věku.

Zápis k povinné školní docházce probíhá v období od 15. 2. do 15. 3. kalendářního roku, ve kterém má dítě povinnou školní docházku začít plnit.

Povinnou školní docházku je možné plnit ve škole se sídlem ve školském obvodu, v němž má žák trvalé bydliště (tzv. škola spádová), nebo ve škole jiné, kterou dítěti vybere zákonný zástupce. Ředitel spádové školy je však povinen přednostně přijmout žáky s místem trvalého pobytu v příslušném školském obvodu. Povinnou školní docházku je možné plnit také v zahraničí, a to ve škole zřízené mimo území ČR, ve škole při diplomatické misi či konzulárním úřadu či ve škole nezapsané do školského rejstříku, v níž ministr školství povolí plnění povinné školní docházky, kterou zřídí na území ČR právnická osoba se sídlem mimo ČR nebo fyzická osoba, která je cizím státním občanem. Povinnou školní docházku je možné plnit také individuálním vzděláváním bez pravidelné účasti ve vyučování ve škole.

2.3 Formy vzdělávání (druhy škol, podmínky přijetí, délka studia, ukončení)

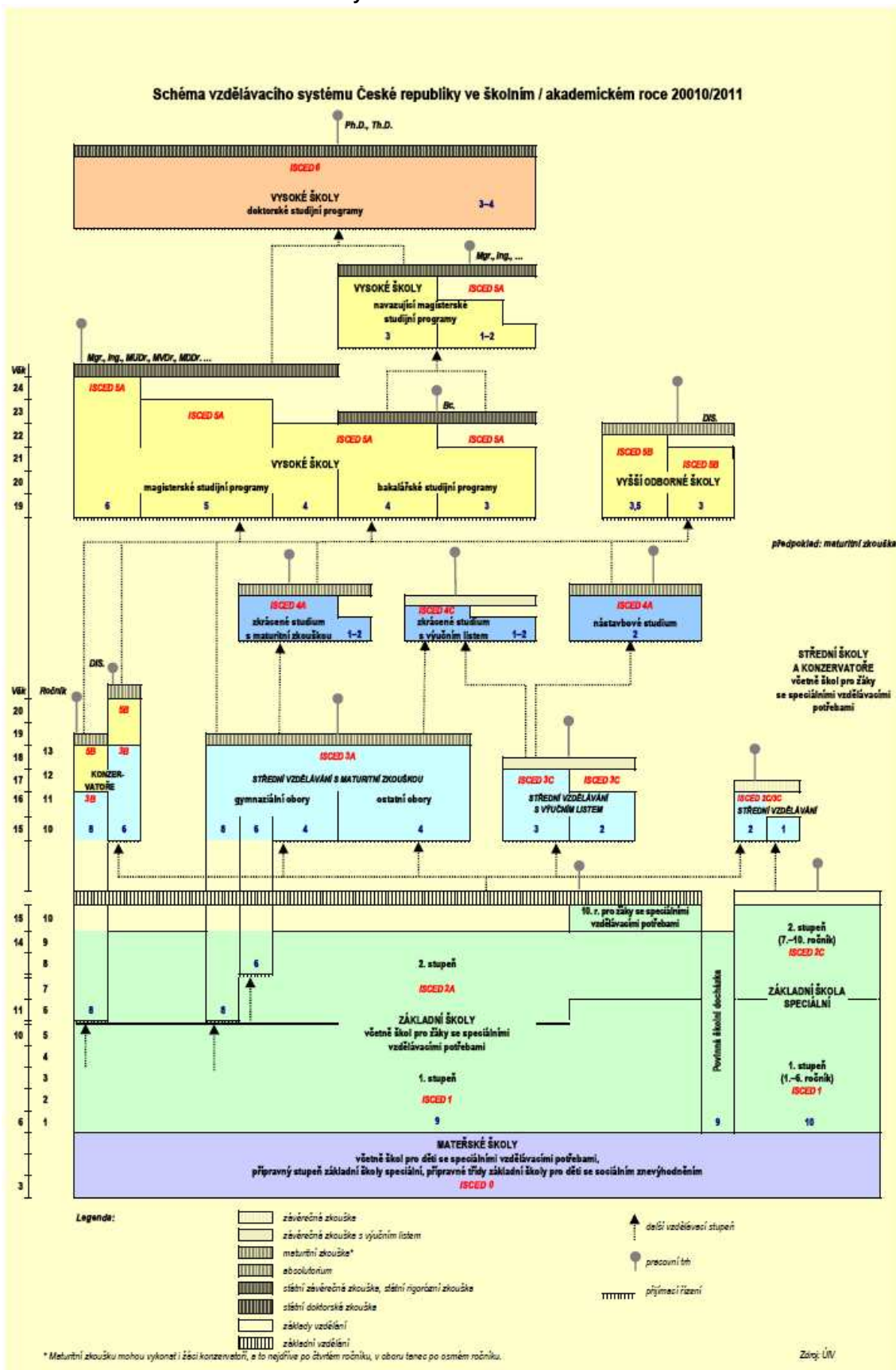
V následujícím textu je využita mezinárodní standardní klasifikace vzdělávání ISCED (International Standard Classification of Education), která byla vypracována UNESCO v roce 1976 s cílem umožnit zpracování vzdělávacích statistik na národních i mezinárodních úrovních. Je již řadu let průběžně aktualizována. V současnosti se užívá aktualizace z roku 1997, tzv. ISCED 97 či ISCED 1997. Níže uvedená Tabulka 2 blíže popisuje jednotlivé úrovně vzdělání podle klasifikace ISCED 97 a dále Obrázek 2 schematicky přibližuje systém vzdělávání v ČR.

Tabulka 2: Klasifikace ISCED 97

Stupeň ISCED	Úroveň vzdělání	tomu v českém školském systému odpovídá
ISCED 0	<i>Pre-primary</i> preprimární	mateřská škola; přípravný stupeň základní školy speciální a přípravné třídy základní školy pro děti se sociálním znevýhodněním; osoby bez vzdělání
ISCED 1	<i>Primary</i> primární	1. stupeň základní školy (bez základní školy praktické a základní školy speciální); 1. stupeň základní školy praktické; základní škola speciální (bez dvou posledních ročníků)
ISCED 2	<i>Lower secondary</i> nižší sekundární	2. stupeň základní školy (bez základní školy praktické a základní školy speciální); 2. stupeň základní školy praktické; poslední 2 ročníky základní školy speciální; 1. a 2. ročník oborů gymnázií 6letých; 1. – 4. ročník oborů gymnázií 8letých; 1. – 4. ročník konzervatoře – obor tanec; praktická škola (obory 1 a 2leté); kurzy pro získání základů vzdělání; kurzy pro získání základního vzdělání
ISCED 3	<i>Upper secondary</i> vyšší sekundární	integrováný 1. ročník; obor praktická škola 3letá; obory gymnázií 4leté (5leté); 3. – 6. ročník oborů gymnázií 6letých; 5. – 8. ročník oborů gymnázií 8letých; obory středního vzdělávání ukončené maturitní zkouškou (bývalé obory středních odborných škol/učilišť); 5. a 6. ročník konzervatoře – obor tanec; 1. – 4. ročník 6letých oborů konzervatoře (1. – 5. ročník 7letých oborů konzervatoře); obory středního vzdělávání; obory středního vzdělávání s výučním listem; studium jednotlivých předmětů na střední škole a rekvalifikační kurzy ukončené závěrečnou zkouškou)
ISCED 4	<i>Post secondary non-tertiary</i> nástavbové	nástavbové studium; zkrácené vzdělávání v oborech ukončených maturitní zkouškou; pomaturitní studium na školách s právem státní jazykové zkoušky; zkrácené vzdělávání v oborech ukončených výučním listem; rekvalifikační kurzy na škole vyžadující předchozí vzdělání na střední škole (učební obory); rekvalifikační kurzy v délce od 6 měsíců do 2 let pro absolventy středních škol; rekvalifikační kurzy organizované vysokou školou pro absolventy středních škol; nulté ročníky na vysoké škole
ISCED 5	<i>Tertiary - first stage</i> první stupeň terciárního vzdělání	vyšší odborná škola; poslední 2 ročníky konzervatoře; vysoká škola: bakalářské studijní programy, magisterské studijní programy 4 – 6leté, navazující magisterské studijní programy; další vzdělávání pro absolventy bakalářských a magisterských studijních programů (rozšiřující, nesměřující k udělení titulu)
ISCED 6	<i>Tertiary - second stage</i> druhý stupeň terciárního vzdělání	vysoká škola: doktorský studijní program ukončený titulem Ph.D. a Th.D.

Zdroj: Český statistický úřad: <http://www.czso.cz/xj/edicniplan.nsf/tab/13002E636D>

Obrázek 2: Schéma vzdělávací soustavy v ČR ve školním roce 2010/2011

Zdroj: Ústav pro informace ve vzdělávání

Formy vzdělávání

Český systém vzdělávání rozlišuje denní, večerní, dálkovou, distanční a kombinovanou formu vzdělávání. Podle školského zákona probíhá základní vzdělávání ve formě denní, v denní i v ostatních formách se může uskutečňovat vzdělávání střední a vyšší odborné. Vzdělání dosažené ve všech formách je rovnocenné.

2.3.1 Preprimární vzdělávání (ISCED 0)

Preprimární neboli předškolní vzdělávání není v České republice povinné. Je určeno pro děti ve věku 3 – 6 let (případně i starší děti s odkladem nástupu školní docházky) a zajišťují je mateřské školy.

Zřizovateli mateřských škol jsou ve většině případů obce (viz tabulka 3), zřizovatelé také zodpovídají za jejich financování s výjimkou nákladů na mzdy a pomůcky, které je hrazeno ze státního rozpočtu. Školy pak zpravidla vystupují jako samostatné právní subjekty. Každá obec je povinna zajistit dětem s trvalým bydlištěm na svém území, aby bylo rok před zahájením povinné školní docházky umístěno do mateřské školy. Zařízením pro mladší děti jsou tzv. jesle, které však spadají pod působnost ministerstva zdravotnictví, jejich zřizovateli jsou obvykle větší obce, které také zajišťují jejich financování.

Tabulka 3: Počty dětí v MŠ podle zřizovatele školy, školní rok 2009/2010

Zřizovatel	MŠMT	Kraj	Obec	Soukromník	Církev	Jiný subjekt
Počet dětí	161	2 587	306 182	4 023	1 055	-

Zdroj: Český statistický úřad

Podle informací Českého statistického úřadu bylo ve školním roce 2009/2010 v ČR v provozu 4 816 mateřských škol s celodenním provozem, které navštěvovalo celkem 314 008 dětí.

Veřejné školy mohou od rodičů vybírat příspěvek až do výše 50 % neinvestičních nákladů vynaložených na jedno dítě (s výjimkou výdajů vzdělávacích), v soukromých a církevních školách není úplata za vzdělávání omezena. Poslední předškolní rok je ve veřejných a státních školách bezplatný. Rodiče přispívají také na stravování dětí.

Pro děti se sociálním znevýhodněním v posledním roce před nástupem povinné školní docházky se při základních školách zřizují přípravné třídy, které odpovídají preprimární úrovni vzdělávání. O zařazování dětí do přípravné třídy základní školy rozhoduje ředitel školy na žádost zákonného zástupce dítěte a na základě písemného doporučení školského poradenského zařízení.

Vzdělávání v mateřských školách probíhá na základě Rámcového vzdělávacího programu předškolního vzdělávání, které vydalo MŠMT v roce 2004. Předškolní vzdělávání podporuje rozvoj osobnosti dítěte předškolního věku, podílí se na jeho zdravém citovém, rozumovém a tělesném rozvoji a na osvojení základních pravidel chování, základních životních hodnot a mezilidských vztahů. Vytváří základní předpoklady pro pokračování ve vzdělávání, napomáhá vyrovnávat nerovnoměrnosti vývoje dětí před vstupem do základního vzdělávání a poskytuje speciálně pedagogickou péči dětem se speciálními vzdělávacími potřebami.

2.3.2 Základní vzdělávání (primární + nižší sekundární, ISCED 1 a 2)

Základní vzdělávání navazuje na předškolní vzdělávání a výchovu v rodině. Účastí v základním vzdělávání žáci plní povinnou školní docházku. Vzdělávání na veřejných a státních školách je bezplatné.

Základní vzdělávání v základní škole má 9 ročníků a člení se na první stupeň (1. – 5. ročník, odpovídá ISCED 1) a druhý stupeň (6. – 9. ročník, odpovídá ISCED 2). Žáci, jejichž zákonní zástupci o to požádají a kteří vyhoví podmínkám přijímacího řízení, mohou počínaje 6. nebo 8. ročníkem navázat na školní docházku na víceletém gymnáziu, popř. na osmileté konzervatoři.

Zřizovateli základních škol jsou převážně obce; základní školy mohou být spojeny se školami mateřskými. Základní školy jsou financovány svými zřizovateli s výjimkou přímých vzdělávacích výdajů, které jsou hrazeny ze státního rozpočtu (viz kap. 2.1 oddíl Financování). Rodiče finančně přispívají na osobní školní potřeby žáka, na některé učební materiály, na kurzy konané mimo areál školy (plavání, lyžování, škola v přírodě apod.), mimo rámec výuky se finančně podílejí na stravování a částečně na provozu školní družiny, klubu a na zájmových aktivitách dětí.

Ve školním roce 2009/2010 bylo evidováno 4 125 základních škol, které navštěvovalo celkem 794 459 žáků.

Tabulka 4: Počty žáků základního vzdělávání podle zřizovatele školy, školní rok 2009/2010

Zřizovatel	MŠMT	Kraj	Obec	Soukromník	Církev	Jiný subjekt
Počet dětí	1 622	23 648	758 272	5 710	5 207	-

Zdroj: Český statistický úřad

Do školy (spádové dle trvalého bydliště či jiné podle výběru zákonného zástupce dítěte) jsou přijímáni žáci, kteří k 1. září příslušného roku dovršili 6 let věku (výjimky jsou popsány výše, viz kap. 2.2). Do běžných tříd mohou být integrováni žáci se speciálními vzdělávacími potřebami. Vyžaduje-li to povaha zdravotního postižení, zřizují se pro děti, žáky a studenty se zdravotním postižením školy, popřípadě v rámci školy jednotlivé třídy s upravenými vzdělávacími programy. Žáci s těžkým mentálním postižením, žáci s více vadami a žáci s autismem mají právo se vzdělávat v základní škole speciální, nejsou-li vzdělávání jinak. Ukončením vzdělávacího programu této školy získávají základy vzdělání (ISCED 2C).

Školní rok začíná dle zákona 1. září a končí 31. srpna následujícího roku. V průběhu roku je školní výuka přerušena prázdninami, z nichž nejdelší jsou letní (1. července – 31. srpna), a dále jarní (1 týden), krátké prázdniny na podzim, o Vánocích, Velikonocích a na konci prvního pololetí. Vyučování probíhá od pondělí do pátku, vyučovací hodina trvá 45 minut.

Hodnocení probíhá průběžně ve všech předmětech a dále také formou pololetních vysvědčení. Na vysvědčení je uveden klasifikační stupeň v rozmezí známek 1 - 5 ke každému předmětu, který žák v daném pololetí absolvoval, případně slovní hodnocení nebo kombinace obojího. Pokud na konci druhého pololetí prospěl ze všech povinných předmětů, postupuje žák do vyššího ročníku. Na závěr základní školy se neskládá žádná zkouška, škola však žákovi vydá výstupní hodnocení o tom, jak dosáhl cílů vzdělávání stanovených zákonem. Po úspěšném absolvování základní školy dosahuje žák stupně základní vzdělání (ISCED 2A).

2.3.3 Vyšší sekundární vzdělávání (SŠ – ISCED 3)

Střední školy navazují na základní vzdělávání, navštěvují je žáci ve věkovém rozmezí obvykle 15 – 18 let. Část středních škol (víceletá gymnázia) však zasahuje svými vzdělávacími programy do povinného vzdělávání a navštěvují je i žáci mladší. Účast na vyšším sekundárním vzdělávání není povinná, přesto se jej drtivá většina absolventů základního vzdělávání účastní.

Vyšší sekundární vzdělávání se uskutečňuje převážně na středních školách, z nichž část poskytuje všeobecné vzdělávání a část vzdělávání odborné (profesní). Většina žáků se připravuje ve všeobecných či profesně zaměřených čtyřletých maturitních oborech (ISCED 3A), které umožňují vstup na terciární úroveň vzdělávání, další část v učebních oborech (ISCED 3C) a malý počet žáků v jednoduchých oborech středního vzdělání, z nichž část je určena žákům s těžším mentálním postižením.

Střední školy jsou obvykle veřejné, zpravidla zřizované krajem, a výuka na nich je bezplatná. Mohou ale být i soukromé, příp. církevní - na těchto typech škol může být požadováno školné. Rodiče žáků přispívají na kurzy, které jsou součástí výuky, ale konají se mimo školu (plavání, lyžování) a na mimoškolní výchovu, pokud je organizována. Dále přispívají na stravování, příp. ubytování. Učebnice ve všech středních školách si hradí žáci (případně jejich rodiny) sami.

Ve školním roce 2009/2010 existovalo v ČR 379 oborů gymnázií, 946 oborů středních odborných a praktických škol, 554 oborů středních odborných učilišť a odborných učilišť a 17 konzervatoří.

Tabulka 5: Počty žáků vyššího sekundárního vzdělávání podle zřizovatele školy, školní rok 2009/2010

Zřizovatel	MŠMT	Kraj	Obec	Soukromník	Církev	Jiný subjekt
Počet dětí	1 610	462 134	3 400	78 730	9 297	1 089

Zdroj: Český statistický úřad

Úspěšným ukončením příslušného vzdělávacího programu středního vzdělávání mohou žáci dosáhnout těchto stupňů vzdělání:

- **střední vzdělání:** 1 – 2 roky denní formy vzdělávání (ISCED 2C/3C), obory praktických škol určené pro žáky s mentálním postižením či žáky, kteří neúspěšně ukončili základní školu a připravují se na méně náročná povolání.
- **střední vzdělání s výučním listem:** 2 – 3 roky denního studia (ISCED 3C), případně v postsekundárním vzdělávání (ISCED 4C), obory jsou výrazně profesně a prakticky zaměřeny.
- **střední vzdělání s maturitní zkouškou:** 4 roky studia po ukončení základního vzdělání (ISCED 3A), 6 či 8 let studia na víceletém gymnáziu (ISCED 2A + 3A), příp. 1 – 2 roky postsekundárního vzdělávání (ISCED 4A).

Ke vzdělávání ve střední škole lze přijmout uchazeče, kteří splnili povinnou školní docházku nebo úspěšně ukončili základní vzdělávání před splněním povinné školní docházky a kteří při přijímacím řízení, pokud bylo ředitelem příslušné školy vyhlášeno, splnili podmínky pro přijetí. O přijetí uchazeče ke vzdělávání ve střední škole rozhoduje ředitel této školy.

Hodnocení žáků je jak průběžné, tak i závěrečné, a to z jednotlivých předmětů, hodnocen je i celkový prospěch. Žáci dostávají vysvědčení v pololetí a na závěr školního roku. Pravidla

hodnocení na dané škole jsou součástí školního řádu. Do vyššího ročníku postupuje žák, který na konci druhého pololetí příslušného ročníku prospěl ze všech povinných předmětů. Ředitel školy rozhodne, zda žák, který neprospěl, může opakovat ročník.

V oborech středního **vzdělání s výučním listem** i středního vzdělání skládají žáci závěrečnou zkoušku. Je to odborná zkouška, při které žáci prokazují, jak jsou připraveni k výkonu příslušných pracovních činností a povolání. Zaměstnavatelé uznávají vysvědčení o těchto zkouškách jako doklady o získané odborné kvalifikaci. Absolventi nemají přístup do terciární sféry vzdělávání, absolventi tříletých oborů s výučním listem však mohou být přijati do nástavbového studia (ISCED 4A, viz dále), kde získají střední vzdělání s maturitní zkouškou. Absolventi oborů středního vzdělání s výučním listem si mohou rozšířit kvalifikaci také o další obor s výučním listem ve zkráceném studiu na střední škole.

Studium ve všeobecných i odborných oborech středního **vzdělání s maturitní zkouškou** je ukončeno touto zkouškou; podmínkou pro její složení je úspěšné ukončení posledního ročníku studia. Obsah zkoušky doposud určovaly školy, od školního roku 2010/2011 jsou nově zaváděny státní maturity, které budou mít dvě části – společnou (připravovanou MŠMT) a profilovou (připravovanou jednotlivými školami).

Dokladem o složené maturitní zkoušce je vysvědčení o maturitní zkoušce vydávané školou na předepsaném tiskopise. Je opatřeno doložkou o získání příslušného stupně vzdělání.

Maturitní zkouška je předpokladem pro vstup na vysokou školu nebo vyšší odbornou školu, je však i dokladem o získané odborné kvalifikaci. Absolventi mají možnost rozšířit si vzdělání o kvalifikaci v oboru s maturitní zkouškou nebo výučním listem ve zkráceném studiu na střední škole (ISCED 4C).

Specifickým druhem střední školy je **konzervatoř**. Konzervatoře poskytují všeobecné vzdělávání a připravují žáky pro výkon uměleckých a umělecko-pedagogických činností v oborech hudba, tanec, zpěv a hudebně dramatické umění. Nabízejí obory v délce 6 nebo 8 let. Šestileté obory zajišťují v prvních čtyřech letech vyšší sekundární vzdělávání (ISCED 3B), v následujících letech vzdělávání terciární (ISCED 5B). Šestileté konzervatoře vyučují obory hudba, zpěv, hudebně-dramatické umění a ladění klavírů. Osmileté taneční obory jsou určeny žákům v typickém věku 11 až 18 let. První čtyři roky odpovídají nižší sekundární úrovni vzdělávání (ISCED 2) – druhému stupni základní školy. Následující dva roky odpovídají vyššímu sekundárnímu (ISCED 3B) a další dva roky terciárnímu (ISCED 5B) vzdělávání. Absolventi konzervatoře zpravidla získávají vyšší odborné vzdělání v konzervatoři (ISCED 5B), které jim umožňuje studium v uměleckých oborech vysokých škol, mohou však také složit maturitní zkoušku (ISCED 3A), která je předpokladem studia ve všech oborech terciárního vzdělávání. Ve školním roce 2009/10 bylo v České republice 17 konzervatoří a vzdělávalo se zde celkem 3 435 žáků.

V **Jihočeském kraji**, kde sídlí VOŠ a SPŠ automobilní a technická, bylo k 1. 9. 2010 evidováno 22 gymnázií, 3 gymnázia a střední školy, 14 středních škol a vyšších odborných škol, 1 konzervatoř, 51 středních škol (v nichž jsou započítány střední odborné školy, střední odborná učiliště i odborná učiliště). Celkem bylo registrováno 91 škol poskytujících vyšší sekundární vzdělání. Aktuálně (květen 2011) bylo v rámci strategie rozvoje školství na jihu Čech rozhodnuto o sloučení 10 středních škol v regionu jižních Čech z důvodu poklesu počtu žáků (v roce 2011 studuje v prvních ročnících jihočeských středních škol celkem 5,5 tisíce žáků oproti 11 tisícům na počátku 90. let). Tato opatření by měla vstoupit v platnost od ledna 2012.

Tabulka 6: Počty středních škol v Jihočeském kraji k 1. 9. 2010

Střední školy	Zřizovatel kraj	Zřizovatel církev	Zřizovatel obec	Zřizovatel soukromník	Celkem
Gymnázium	16	1	1	4	22
Gymnázium a SŠ	2	-	-	1	3
SŠ a VOŠ	13	-	-	1	14
SŠ (SOŠ, SOU, OU)	40	1	1	9	51
Konzervatoř	1	-	-	-	1
Celkem	72	2	2	15	91

Zdroj: Jihočeský kraj

2.3.4 Postsekundární neterciární vzdělávání (ISCED 4)

Tento typ vzdělávání je určen absolventům středních škol či učilišť, kteří si chtějí vzdělání doplnit či získat další kvalifikaci. V ČR se tak rozeznává:

- **nástavbové studium (ISCED 4A)**, které nabízí absolventům tříletých oborů s výučním listem (ISCED 3C) střední vzdělání s maturitní zkouškou. Studium trvá dva roky v denní formě, v případě dálkové nebo večerní formy tři roky. Po jeho ukončení mají žáci střední vzdělání s výučním listem i maturitní zkouškou.
- **zkrácené studium pro získání středního vzdělání s výučním listem (ISCED 4C)**, které je určeno jak pro uchazeče s výučním listem (ISCED 3C), tak s maturitou (ISCED 3A) a nabízí jim další kvalifikaci. Toto studium trvá jeden až dva roky a je ukončeno závěrečnou zkouškou.
- **zkrácené studium pro získání středního vzdělání s maturitní zkouškou (ISCED 4A)**, které umožňuje zájemcům, kteří již jeden obor ukončený maturitní zkouškou (ISCED 3A) absolvovali, získat další kvalifikaci. Studium je jedno- až dvouleté, zakončené maturitní zkouškou.

Obory nástavbového a zkráceného studia jsou otevírány na středních školách, které mají registrován ve školském rejstříku příslušný obor vyšší sekundární úrovně. Studium ve všech programech je na státních a veřejných školách bezplatné. Přijímací řízení probíhá stejným způsobem jako přijímací řízení na střední školy (viz výše kap. 2.3.3), podmínkou je předchozí absolvování oboru s maturitní zkouškou, resp. výučním listem podle druhu studia. Ve školním roce 2009/2010 bylo v ČR registrováno 44 520 žáků nástavbového studia, z toho 67,6 % navštěvovalo školy veřejné, 32,3 % školy soukromé a 0,01 % církevní.

2.3.5 Terciární vzdělávání (VOŠ a VŠ - ISCED 5 a 6)

Terciární vzdělávání poskytují vyšší odborné školy (úroveň ISCED 5B) a školy vysoké univerzitního i neuniverzitního typu (ISCED 5A a 6).

Vyšší odborné školy

Na vyšších odborných školách získávají studenti spíše prakticky zaměřené odborné vzdělání. Obory vyššího odborného vzdělání jsou stanoveny nařízením vlády, vzdělávací program pro konkrétní obor si zpracovává každá jednotlivá škola. Každý vzdělávací program musí získat akreditaci MŠMT, na základě akreditovaného vzdělávacího programu poté probíhá

hodnocení studentů i školy a je podkladem pro stanovení výše finančních prostředků přidělovaných ze státního rozpočtu.

Organizace studia na vyšších odborných školách se blíží studiu vysokoškolskému s důrazem na individuální práci. Podstatnou složkou tohoto typu studia je praktická příprava v oboru. Délka studia činí 3 – 3,5 roku. Vyšší odborné školy mohou vybírat školné, na veřejných školách je určena jeho maximální výše (většinou činí 3 000 Kč, na oborech s vyššími nároky může být až ve výši 5 000 Kč). Ve školním roce 2009/2010 studovalo v ČR na vyšších odborných školách 28 749 studentů. V Jihočeském kraji sídlilo v květnu 2011 celkem sedmáct vyšších odborných škol, z nichž 13 bylo zřizováno krajem a 4 byly soukromé.

Tabulka 7: Počty studentů vyššího odb. vzdělávání podle zřizovatele školy, akad. rok 2009/2010

Zřizovatel	MŠMT	Kraj	Obec	Soukromník	Církev	Jiný subjekt
Počet dětí	-	18 846	-	7 636	1 553	714

Zdroj: Český statistický úřad

Pro přijetí na VOŠ je podmínkou absolvování oboru zakončeného maturitní zkouškou, při přijímacím řízení není zohledňován věk studenta. V rámci přijímacího řízení může ředitel rozhodnout o konání přijímací zkoušky a o jejím obsahu. Uchazeč se může hlásit na více škol zároveň. Uchazeč o studium může být přijat do vyššího než prvního ročníku, pokud mu bylo uznáno předchozí vzdělání.

Způsob hodnocení a podmínky pro postup do dalších ročníků jsou určeny akreditovaným vzdělávacím programem. V průběhu studia může student na svou žádost přestoupit do jiné vyšší odborné školy, změnit obor vzdělávání nebo přerušit studium (nejvýše na dva roky).

Vyšší odborná škola je ukončena absolutoriem, absolvent získává vyšší odborné vzdělání doložené vysvědčením o absolutoriu a diplomem absolventa VOŠ, kterým je mu udělen titul diplomovaný specialista (zkratka DiS., uváděná za jménem). Podle novely vysokoškolského zákona z roku 2004 mohou vysoké školy stanovit pro absolventy VOŠ jiné podmínky přijímacího řízení na vysoké školy než pro ostatní uchazeče.

Vysoké školy

Vysoké školy se řídí zákonem č. 111/1998 Sb., O vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů. Zákon člení vysoké školy na dva typy – instituce univerzitní (univerzity), které poskytují všechny typy studijních programů (bakalářský, magisterský a doktorský) a mohou se dělit na jednotlivé fakulty, a neuniverzitní, které poskytují převážně programy bakalářské, programy doktorské neposkytují vůbec a na fakulty se nedělí.

K 31. 12. 2009 bylo v ČR podle informací Českého statistického úřadu registrováno 26 veřejných škol (na nichž studovalo v té době téměř 86 % všech vysokoškolských studentů), 45 soukromých škol a dvě školy státní (Policejní akademie ČR a Univerzita obrany). V Jihočeském kraji mají sídlo dvě veřejné vysoké školy a tři vysoké školy soukromé, 16 veřejných škol sídlících v jiném kraji má v Jihočeském kraji svá elokovaná pracoviště.

Tabulka 8: Počty studentů vysokých škol podle zřizovatele školy, akademický rok 2009/2010

Zřizovatel	MŠMT	Kraj	Obec	Soukromník	Církev	Jiný subjekt
Počet dětí	333 580	-	-	56 357	-	*

Zdroj: Český statistický úřad

* ČSÚ neuvádí počty studentů státních vysokých škol, které jsou zřizovány ministerstvem spravedlnosti a ministerstvem obrany

Studijní programy vysokých škol musí být, stejně jako programy vyšších odborných škol, akreditovány MŠMT. Kromě akreditovaných studijních programů uskutečňují vysoké školy také programy celoživotního vzdělávání a všechny vysoké školy mají v náplni svých činností také aktivity výzkumné, vývojové, umělecké, popř. další tvůrčí činnosti.

Bakalářský studijní program trvá 3-4 roky a získané vzdělání odpovídá úrovni ISCED 5A. Na soukromých školách tento typ programu převažuje. Magisterský studijní program navazuje na bakalářský; standardní doba studia je 1-3 roky. V případech, kdy to vyžaduje charakter studijního programu, může být udělena akreditace magisterskému programu, který nenavazuje na bakalářský. V tomto případě trvá 4-6 let. Standardní vysokoškolské studium může tedy trvat nejméně tři a nejvíce sedm let. Ve všech případech získané vzdělání odpovídá úrovni ISCED 5A. Doktorský studijní program může následovat po ukončení magisterského. Je zaměřen na vědecké bádání a samostatnou tvůrčí činnost v oblasti výzkumu a vývoje nebo na samostatnou teoretickou a tvůrčí činnost v oblasti umění. Uskutečňuje se pouze na univerzitní vysoké škole. Standardní doba studia je 3-4 roky a získané vzdělání odpovídá úrovni ISCED 6.

Podmínkou přijetí na jakoukoli vysokou školu v ČR je ukončené střední vzdělání s maturitou. Přijetí k magisterskému studiu vyžaduje předchozí absolvování bakalářského programu, pro studium doktorské je podmínkou ukončení magisterského studijního programu. Uchazeči se mohou hlásit do více oborů. O počtu přijímaných studentů a o konkrétních podmínkách přijímacího řízení rozhodují vysoké školy samy.

Podle vysokoškolského zákona je vzdělávání všech státních příslušníků na veřejných vysokých školách bezplatné s výjimkou poplatků za úkony spojené s přijímacím řízením, za prodlužování studia nad stanovenou dobu, za studium dalšího programu a za studium v cizím jazyce. Soukromé vysoké školy si stanoví poplatky svým vnitřním předpisem. Soukromé vysoké školy mohou požadovat školné, které není zákonem limitováno.

Časové rozložení a jednotlivé způsoby kontroly studijní úspěšnosti jsou u různých studijních oborů různé. Studijní úspěšnost se ve většině škol hodnotí systémem kreditů. Kreditní systém je podporován jako prostředek umožňující uznávat absolvované části studia a přispívat tak k prostupnosti systému.

Studium v **bakalářském programu** se ukončuje státní závěrečnou zkouškou, jejíž součástí je zpravidla obhajoba bakalářské práce. Absolventům se uděluje titul bakalář (Bc.) nebo bakalář umění (BcA.), které se uvádějí před jménem. Studium v **magisterském programu** se ukončuje státní závěrečnou zkouškou, jejíž součástí je obhajoba diplomové práce. Absolventi získávají titul magistr (Mgr.), magistr umění (MgA.), inženýr (Ing.), inženýr architekt (Ing. arch.). Výjimku tvoří studenti lékařství a veterinárního lékařství a hygieny, kteří studium ukončují státní rigorózní zkouškou a získávají titul doktor medicíny (MUDr.), zubní lékař (MDDr.) a doktor veterinární medicíny (MVDr.). Všechny uvedené tituly stojí před jménem. Po získání titulu magistr lze složit v téže oblasti státní rigorózní zkoušku, jejíž součástí je obhajoba rigorózní práce; po jejím vykonání se uděluje titul doktor v příslušném oboru (JUDr., PhDr., RNDr., PharmDr., ThDr., v oboru katolické teologie titul licenciát – ThLic.). Tento titul stojí vždy před jménem. Studium v **doktorském programu** se ukončuje státní doktorskou zkouškou a obhajobou disertační práce. Po úspěšném vykonání zkoušky se uděluje titul doktor (Ph.D.). Výjimku tvoří oblast teologie, kde se uděluje titul doktor teologie (Th.D.). Oba tituly stojí za jménem. Dokladem o ukončení studia a o získání příslušného akademického titulu je vysokoškolský diplom a dodatek k diplomu.

3 Systém vzdělávání ve Spolkové republice Německo/ Svobodném státu Bavorsko

Spolková republika Německo je federativní demokratickou parlamentní republikou, kterou tvoří 16 spolkových zemí (*Bundesländer*). Ve své současné podobě existuje od 3. 10. 1990, kdy došlo ke sjednocení SRN a NDR. Má rozlohu 357 022,9 km², 81,9 miliónů obyvatel (2009) a hustotu zalidnění 229 obyv./km². V jeho čele stojí spolkový prezident, volený spolkovým shromážděním. Parlament v Německu tvoří spolkový sněm, *Bundestag*, a spolková rada, *Bundesrat*. Nejvyšším orgánem výkonné moci je spolková vláda. Bavorsko je s rozlohou 70 552 km² největší spolkovou republikou, má 12,5 miliónu obyvatel a hustotu zalidnění 177 obyv./km².

Jednotlivé spolkové země mají vlastní parlamenty a vlády, a mnoho oblastí tak není řízeno centrálně, nýbrž je mají v kompetenci jednotlivé země. Ani školský systém není v celém Německu jednotný, školství řídí zemské orgány a úřady, spolková vláda jejich činnost koordinuje a vytváří společný rámec. Pod dohledem státu tak je školství jako celek, jeho správa přísluší ministrům kultu jednotlivých zemských vlád (v Bavorsku jsou to ministerstvo vyučování a kultury a ministerstvo pro vědu, výzkum a umění (*Bayerisches Staatsministerium für Unterricht und Kultus*, *Bayerisches Staatsministerium für Wissenschaft, Forschung und Kunst*). Koordinačním grémiem je tzv. Konference ministrů kultu (*Kultusministerkonferenz*).

Obrázek 3: Mapa SRN s vyznačením jednotlivých zemí

Obecný rámec školství v Německu určuje ústava (*Grundgesetz*), která například zaručuje svobodu umění, vědy, výzkumu a výuky, svobodu vyznání, možnost svobodné volby profese a způsobu vzdělání, rovnost před zákonem, práva rodičů.

Jak již bylo uvedeno, jednotná koncepce školství ve Spolkové republice Německo neexistuje, přesto je možné popsat určité společné rysy, které se obecně vyskytují. Ty jsou uvedeny v následujících kapitolách.

V samotném Bavorsku je velmi silná vzdělávací a výzkumná základna. Podle informací Generálního konzulátu ČR v Mnichově je v Bavorsku 15 univerzit, 1 univerzitní vysokoškolský ústav, sedm uměleckých vysokých škol a 5 vysokých odborných škol. Vysoké školy představují centrum bavorského základního a ve spolupráci s podnikatelskou sférou stále se rozšiřujícího aplikovaného výzkumu. Velmi dlouhá vzdělávací tradice je i v oblasti středního školství, v Bavorsku získávají střední vzdělání studenti na 443 odborných středních školách.

3.1 Rozdělení pravomocí, zřizovatelé vzdělávacích zařízení, financování

3.1.1 Preprimární vzdělávání

Vzdělávání, výchova a péče o děti ve věku od několika měsíců do školního věku je téměř výhradně v kompetenci orgánů péče o děti a mládež. Na federální úrovni má za tuto oblast zodpovědnost spolkové ministerstvo pro rodinu, seniory, ženy a mládež (*Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend – BMFSFJ*), na úrovni jednotlivých zemí to jsou ministerstva pro mládež a sociální oblast a částečně také ministerstva vzdělání a kultury.

3.1.2 Primární a sekundární vzdělávání

V oblasti primárního a sekundárního vzdělávání (jak všeobecného, tak odborného) jsou nejvyššími řídicími orgány ministerstva vzdělání a kultury jednotlivých zemí, nižšími orgány pak *Regierungspräsidien* či *Bezirksregierungen* a nejnižšími *Schulämter* (školní úřady). Mají zodpovědnost za plánování a organizaci celého školského systému. Samotné země tak zodpovídají za organizaci vzdělávací struktury, určují obsahy jednotlivých oborů a programů a cílů výuky. Do kompetencí zemí patří právní dohled (*Rechtsaufsicht*), odborný dohled (*Fachaufsicht*) i dohled nad zaměstnanci veřejných škol (*Dienstaufsicht*). V některých zemích je dohled nad školami prováděn externě školní inspekcí (*Schulinspektion, Schulvisitation*), jejímž úkolem je hodnotit kvalitu škol. V některých spolkových zemích jsou kompetence úřadů omezeny za účelem respektování individuální pedagogické zodpovědnosti jednotlivých škol. Státní vliv na školy je stále více uskutečňován prostřednictvím schvalování tzv. *Schulprogramme*, specifických školních programů. V tomto procesu klesá důležitost dohledu nad školami a naopak vzrůstá úloha státu při podporování a poskytování poradenství v oblasti rozvoje škol a managementu kvality ve školách.

3.1.3 Odborné vzdělávání v duálním systému

Regulace odborného vzdělávání ve spolupráci se soukromými podnikatelskými subjekty (tzv. in-company vzdělávání) je v kompetencích federace. Spolkový institut odborného vzdělávání (*Bundesinstitut für Berufsbildung – BIBB*) vypracovává na základě pokynů příslušných

ministerstev a ve spolupráci s představiteli zaměstnavatelů a odborů pravidla odborného vzdělávání, tzv. *Ausbildungsordnungen*. Ta jsou schvalována v rámci vlády. Na základě procesu dohodnutého mezi státem a jednotlivými zeměmi (tzv. *Gemeinsames Ergebnisprotokoll*) jsou pravidla výuky koordinována s rámcovými vzdělávacími programy pro výuku na odborných školách, které jsou paralelně vypracovávány spolkovými zeměmi. Na úrovni zemí jsou ustaveny komise pro odborné vzdělávání, jejichž členy jsou zástupci zaměstnavatelů, odborů a příslušných ministerstev. Působí jako poradní orgány vlád spolkových zemí v oblasti odborného vzdělávání a mezi jejich zodpovědnosti patří také stálý rozvoj kvality odborného vzdělávání.

3.1.4 Terciární vzdělávání

Je pravidlem, že instituce vyššího vzdělávání jsou institucemi veřejnoprávními spadajícími do pravomocí jednotlivých zemí. Mohou však být zakládány i s jinou právní formou. V administrativních záležitostech spolupracují vzdělávací instituce s příslušným zemským ministerstvem. V rámci jednotného řízení zahrnují kompetence vzdělávací instituce jak odborné otázky, tak otázky správy, např. personální, ekonomické, finanční. Role příslušného zemského ministerstva nebo vlády spočívá v právu instituce zakládat, určovat organizaci a vykonávat dohled nad finanční a personální oblastí. I v terciárním sektoru platí, že jednotlivé země mají nad institucemi právní dohled (*Rechtsaufsicht*) a do jisté míry i dohled odborný (*Fachaufsicht*).

Obecná pravidla pro právní postavení vyšších vzdělávacích institucí a jejich zaměstnanců jsou stanovena v rámcovém zákonu o vysokých školách (*Hochschulrahmengesetz*). Podle jeho znění je organizace a řízení vyšších vzdělávacích institucí detailně regulováno jednotlivými zeměmi.

3.1.5 Financování

Většina vzdělávacích institucí v SRN je zřizována veřejnými subjekty. Převážná část prostředků na jejich financování pochází z veřejných rozpočtů. Určitým skupinám osob, které podstupují vzdělávání, je státem dokonce poskytována finanční podpora na studium a živobytí. Opatření vedoucí k veřejnému financování vzdělávacího systému jsou výsledkem rozhodovacích procesů v politické a administrativní sféře, kterými jsou prostředky určené na vzdělávání rozděleny mezi stát, jednotlivé spolkové země a komuny (místní úřady). Rozhodování o financích probíhá na všech třech zmíněných úrovních, ovšem přes 90 % veřejných výdajů je poskytováno spolkovými zeměmi a komunami.

Preprimární vzdělávání není součástí státního školského systému a zpravidla není bezplatné. Poplatky, které jsou od rodičů dětí docházejících do mateřských škol vybírány, závisejí na finanční situaci rodičů, počtu dětí či počtu členů dané rodiny. Mateřské školy zřizované orgány místní správy jsou financovány danou místní správou, příslušnou spolkovou zemí (přispívá na materiální a mzdové výdaje) a příspěvky rodičů. Mateřské školy zřizované soukromými subjekty (církvemi, rodičovskými iniciativami apod.) jsou kromě vlastních prostředků zřizovatele také financovány místními úřady (komunami), danou spolkovou zemí a rodičovskými příspěvky.

V oblasti primárního a sekundárního vzdělávání jsou veřejné školy financovány spolkovými zeměmi a místní správou. Komuny financují platy nepedagogického personálu a materiální výdaje, zatímco zemská ministerstva vzdělání a kultury jsou zodpovědná za platy pedagogických pracovníků. Země také přispívají komunám na určité výdaje (např. na dopravu žáků do a ze školy). V případě, že spádovost školy překračuje místní hranice (např. některé zvláštní školy - *Sonderschulen* či odborné školy *Fachschulen*), je zřizovatelem přímo spolková země, a ta pak je také zodpovědná i za financování materiálních výdajů a platů nepedagogického personálu. Také soukromí zřizovatelé škol dostávají od spolkových zemí finanční podporu. Účast v primárním a sekundárním vzdělávání je bezplatná.

Vzdělávání v duálním systému zahrnuje teoretické vzdělávání ve školách, které jsou financovány většinou spolkovými zeměmi, a praktickou výuku v učebních podnicích, která je většinou financována samotnými podniky.

Veřejné instituce vyššího vzdělávání jsou zřizovány spolkovými zeměmi, a proto dostávají většinu finančních prostředků od nich, a to z rozpočtů ministerstev vzdělání a kultury a ministerstev vědy a výzkumu. Tato oblast však v současnosti prochází změnami směřujícími k větší autonomii vzdělávacích institucí a prostředky z veřejných rozpočtů jsou stále častěji přidělovány na základě „výkonnostních“ parametrů škol, jako jsou například počty absolventů, objem externího financování třetími stranami (tzv. *Drittmittel*) či počty doktorandů. Přibližně v polovině spolkových zemí se na vysokých školách platí školné.

3.1.6 Inspekce

Jak již bylo zmíněno výše, podle ústavy má celkový dohled nad školstvím stát. Kontrolu kvality pak provádějí jednak jednotlivé spolkové země, jednak externí inspekce. Kromě toho byly na národní úrovni určeny některé standardy, které zaručují kvalitu vzdělávání (např. standardy pro tzv. *Hauptschulabschluss*, *mittlerer Schulabschluss* apod.). Zda jsou zavedené standardy v jednotlivých zemích dodržovány, zjišťuje Institut pro zvyšování kvality ve vzdělávání (*Institut zur Qualitätsentwicklung im Bildungswesen* – IQB). Jednotlivé země pak mají vypracovány vlastní systémy hodnocení, které se k uvedeným standardům vztahují.

3.2 Povinná školní docházka

Povinná školní docházka není zakotvena v německé ústavě, ale stanovuje ji samostatně každá spolková země ve své zemské ústavě. Obecně lze říci, že v Německu začíná povinná školní docházka 1. srpna pro všechny děti, které do určitého data daného roku dosáhly šesti let věku (tzv. *Stichtag*). V případě, že dítě není pro nástup do školy dostatečně zralé, je možné na základě lékařského a psychologického posudku požádat o roční odklad. Naopak pokud dítě ještě nedovršilo 6. rok věku a je dostatečně vyspělé, umožňují nařízení některých zemí zahájit školní docházku předčasně.

Tabulka 9: Povinná školní docházka v jednotlivých úrovních vzdělávání

Vollzeitschulpflicht	Primární vzdělávání - Grundschule	6 -10 let/6- 12 ve státech Berlin a Brandenburg
	Nižší sekundární vzdělávání <i>Orientierungsstufe</i> ('orientační' fáze mezi různými typy škol): <i>Gymnasium/Realschule/Hauptschule/Gesamtschule</i> a školy nabízející více oborů (<i>Schularten mit mehreren Bildungsgängen</i>)	10 -12 let 10/12 - 15/16 let
Berufsschulpflicht	Vyšší sekundární vzdělávání	15/16 - 18/19 let

Zdroj: National system overviews on education systems in Europe and ongoing reforms - Germany, 2010

Povinná docházka se dělí na tzv. *Vollzeitschulpflicht*, která se skládá z primárního stupně vzdělání, obvykle čtyřleté *Grundschule*, a nižšího sekundárního vzdělání, jež většinou trvá 5 – 6 let. Po splnění povinné školní docházky nastává ve většině zemí pro určité žáky ještě povinná odborná školní docházka, tzv. *Berufsschulpflicht*. Je určena mladým lidem, kteří v rámci vyššího sekundárního vzdělání nenavštěvují všeobecnou či odbornou školu v denní formě, tedy obvykle těm, kteří jsou v učebním poměru v necelodenní formě vzdělávání. Ti mají povinnost danou profesní přípravu dokončit. *Berufsschulpflicht* trvá zpravidla 3 roky, obvykle končí ukončením odborného vzdělání po 12. roce školní docházky. Některé země určují povinnou školní docházku i pro všeobecné střední školy (např. Niedersachsen) – viz následující tabulka. Zjednodušeně se tedy dá říci, že povinné vzdělávání platí pro žáky ve věku 6 – 18 let a pro učně v duálním systému (v některých zemích i po dosažení 18 let věku).

Tabulka 10: Povinná školní docházka v jednotlivých spolkových zemích

Spolková země	Rozhodující datum pro dosažení 6 let věku	Délka školní docházky (školní + odborná)
Baden-Württemberg	30. září	9 let + 3 roky (max. do 18 let věku)
Bayern	30. září	9 let + 3 roky (max. do 21 let věku)
Berlin	31. prosince	10 let
Brandenburg	1. července	10 let + do dosažení 18 let věku
Bremen	30. června	12
Hamburg	1. července	11
Hessen	30. června	9 let + 3 roky (max. do 18 let věku)
Mecklenburg – Vorpommern	30. června	9 let + min. 1 rok v denní formě studia, 2 roky ve třídě vedené dle speciální pedagogiky, 3 roky v kombinované formě studia
Niedersachsen	30. září	9 let + 3 roky (pro všeobecné i odborné střední školy)
Nordrhein – Westfalen	31. prosince	10 (na gymnáziích 9) let + do konce školního roku, v němž žák dovrší 18. (školy mimo učební obory) či 21. rok věku (učební obory)
Rheinland – Pfalz	31. srpna	12 let (za určitých podmínek méně)
Saarland	30. června	9 let + 3 roky (max. do 18 let věku či do 21 let v učebních oborech)
Sachsen	30. června	9 let + min. 1 rok
Sachsen – Anhalt	30. června	9 let + 3 roky
Schleswig – Holstein	30. června	9 let + do ukončení školy, max. do 18 let věku
Thüringen	1. srpna	9 let + 3 roky, max. do 21. roku věku

Zdroj: školské zákony jednotlivých spolkových zemí

3.3 Formy vzdělávání (druhy škol, podmínky přijetí, délka studia, ukončení)

Předškolní vzdělávání není v Německu součástí vzdělávacího systému. Jeho začátek tak představuje primární úroveň vzdělávání, kterou představuje základní škola, *Grundschule*, trvající 4 roky. Společně s pěti až šestiletým nižším sekundárním vzděláváním tvoří základ povinné školní docházky (viz výše). Přejít do různých druhů vyšších sekundárních škol je založen na prospěchu žáků v nižší sekundární škole. Druhy škol v nižším sekundárním vzdělávání jsou: hlavní škola, reálná škola a gymnázium, a dále souborná škola, která nabízí několik vzdělávacích programů. Vzdělávací programy v nižším sekundárním vzdělávání se zaměřují především na všeobecné vzdělávání, zatímco ve vyšším sekundárním vzdělávání jsou vedle gymnázií v popředí programy profesního vzdělávání. Programy vyššího sekundárního vzdělávání tak vedou ke kvalifikacím vyžadovaným pro vstup na vysoké školy, nebo k profesním kvalifikacím potřebným k výkonu kvalifikovaného zaměstnání. Terciární oblast zahrnuje různé druhy institucí vysokoškolského vzdělávání a v částečně též zařízení mimo tuto sféru (např. odborné školy a akademie - *Fachschulen*, *Fachakademien* - či dvou až tříleté zdravotnické školy jsou podle klasifikace ISCED zařazeny též do terciární oblasti).

3.3.1 Preprimární vzdělávání (ISCED 0)

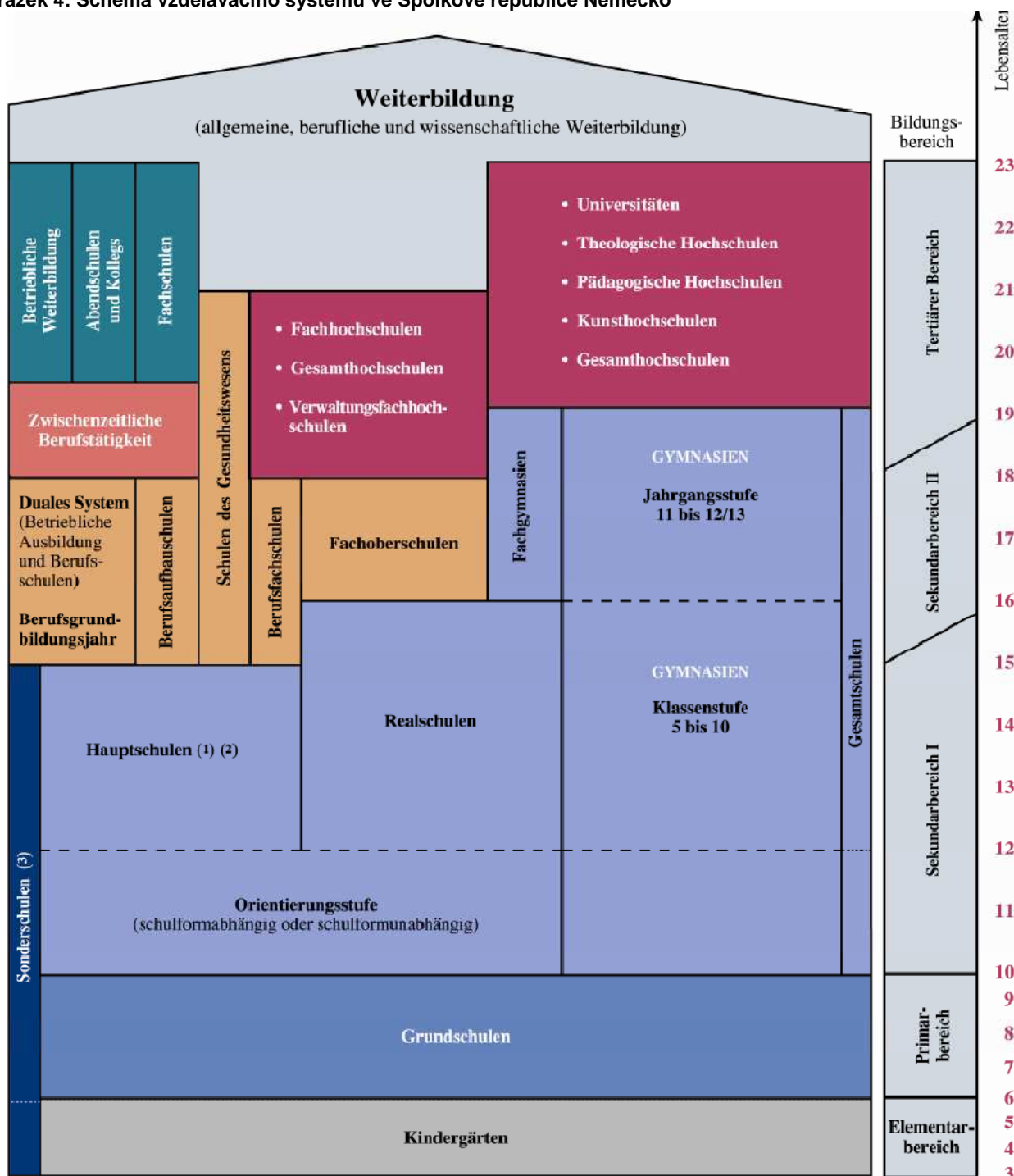
Předškolní vzdělávání probíhá ve veřejně nebo častěji soukromě zřizovaných institucích. Ve většině spolkových zemí jej mají ve svých kompetencích ministerstva sociálních věcí. Tradičním zařízením je mateřská škola, *Kindergarten*, kterou navštěvují děti ve věku od tří do šesti let. Pro děti mladší 3 let jsou určeny jesle, *Kinderkrippen*, které jsou v současné době hojně zřizovány a do roku 2013 by mělo mít možnost je navštěvovat 35 % dětí do 3 let. V některých zemích existují denní centra pro děti smíšeného věku od 4 měsíců do 6 (či 12) let. Pro děti, které dosáhly šesti let věku, ale z nějakého důvodu ještě nenastoupily do školního vzdělávání, jsou určeny přípravné třídy či školy pro předškolní děti, *Vorklassen*, *Schulkindergärten*. Předškolní vzdělávání není povinné.

Tabulka 11: Preprimární vzdělávání v Německu

2009	0 – 3 roky	3 – 6 let
Preprimární vzdělávání a péče v denních centrech pro děti	17.4 %	91.2 %

Zdroj: National system overviews on education systems in Europe and ongoing reforms - Germany, 2010

Obrázek 4: Schéma vzdělávacího systému ve Spolkové republice Německo

3.3.2 Základní vzdělávání (primární + nižší sekundární, ISCED 1 a 2)

Děti v Německu začínají školní docházku obvykle ve věku šesti let. Základní školu, Grundschule, navštěvují v místě bydliště. Přejít z primárního do nižšího sekundárního vzdělávání podléhá regulacím jednotlivých spolkových zemí. Rozhodnutí, kterou ze škol nižší sekundární úrovně bude žák navazovat na primární vzdělávání, závisí na rodičích žáka, případně na škole či nadřízeném úřadu na základě hodnocení, kterého žák na základní škole dosáhne. Ve školním roce 2009/2010 bylo v Německu registrováno 16 305 základních škol.

Primární úroveň

Na primární úrovni je převážná většina vzdělávacích institucí veřejných. Soukromé základní školy mohou být zřizovány jen za velmi přísných podmínek, např. když slouží speciálním pedagogickým účelům, když jsou to školy se zaměřením na určitou denominaci či ideologii a jim podobný typ školy v daném regionu chybí. Téměř ve všech případech se tak jedná o církevní školy, waldorfské školy či školy internátní. Ve školním roce 2009/2010 navštěvovalo soukromé školy v Německu 2,8 % dětí.

Vzdělávání v institucích, které zajišťují povinnou školní docházku, je bezplatné. Na podporu rodin dětí jsou poskytovány veřejné příspěvky, například formou příspěvků na učební pomůcky, na veřejnou dopravu do a ze školy, úrazové pojištění dětí apod.

Organizaci vyučování zajišťují spolkové země samostatně. Školní týden je pětidenní, v některých zemích šestidenní. Letní prázdniny trvají šest týdnů a probíhají od poloviny června do poloviny září, kratší prázdniny jsou podzimní, zimní, vánoční, velikonoční a svatodušní. Celkem vychází na jeden školní rok 75 dní prázdnin a přibližně 10 církevních a státních svátků.

Hodnocení žáků probíhá průběžně na základě ústního i písemného zkoušení. Ve většině zemí je pravidlem, že v prvních dvou ročnících (*Jahrgangsstufe*) dostávají žáci písemné hodnocení na konci roku formou zprávy o jejich výkonech, pokrocích, slabých místech. Od třetího ročníku jsou žáci klasifikováni pololetně známkami. Vysvědčení může také obsahovat hodnocení zapojení žáka v rámci skupiny, sociálního chování ve škole apod. Podle výsledků studia žáka na konci každého roku se určuje, zda postoupí do dalšího ročníku, nebo bude ročník opakovat.

Nižší sekundární úroveň

Po dokončení 4. ročníku základní školy se možnosti žáků rozšiřují a je nutné rozhodnout se pro pokračování na některé ze škol nižší sekundární úrovně (*Sekundarstufe I*), které zahrnují obvykle ročníky 5 – 10, resp. 5 – 9 u hlavní školy. Zakončením škol nižší sekundární úrovně je většinou tzv. *mittlerer Schulabschluss*, s výjimkou hlavní školy, kde je zakončením tzv. *Hauptschulabschluss*, a gymnázií, kde žáci po ukončení nižšího stupně obdrží oprávnění k postupu do vyššího stupně gymnázia (viz dále). Hlavními typy škol nižší sekundární úrovně v Německu jsou:

- Hlavní škola - *Hauptschule*
- Reálná škola - *Realschule*
- Gymnázium - *Gymnasium*
- Souborná škola - *Gesamtschule*

Hlavní škola (*Hauptschule*) poskytuje žákům základní všeobecné vzdělávání. Obvykle má 5. až 9. ročník. Na konci 9. ročníku mohou žáci ve všech spolkových zemích získat první závěrečné vysvědčení (*Hauptschulabschluss*). Toto vysvědčení je obvykle používáno pro vstup do kurzu profesní přípravy v duálním systému. Za určitých podmínek opravňuje držitele ke vstupu například do profesních odborných škol nebo do základního roku odborného vzdělávání.

Reálná škola (*Realschule*) poskytuje rozšířené všeobecné vzdělávání a obvykle má 5. až 10. ročník. Na konci 10. ročníku mohou žáci ve všech spolkových zemích získat závěrečné vysvědčení z reálné školy (*Realschulabschluss* nebo také *mittlerer Schulabschluss*). To opravňuje držitele k dalšímu vzdělávání, například ve specializovaných profesních odborných školách a ve středních odborných školách a také v duálním systému. Žáci s dobrým prospěchem mohou kdykoliv přejít z reálné školy do gymnázia a z hlavní školy do reálné školy.

Gymnázium poskytuje žákům prohloubené všeobecné vzdělávání. Sjednocený program gymnaziálního vzdělávání na nižším a vyšším sekundárním stupni obvykle zahrnuje 5. až 12. ročník. Téměř všechny země v současné době přecházejí z devítiletého na osmileté gymnázium. Na konci nižšího stupně žáci obvykle nedostávají závěrečné vysvědčení, nýbrž oprávnění k postupu do vyššího stupně gymnázia (*die Berechtigung zum Besuch der gymnasialen Oberstufe*). Studium na gymnáziu je po absolvování nižšího i vyššího stupně ukončováno maturitní zkouškou (*Abiturprüfung*). Žáci, kteří ji úspěšně složí, dostanou osvědčení o zralosti ke studiu na vysoké škole (*das Zeugnis der Allgemeinen Hochschulreife*), tzn. oprávnění vstoupit na jakoukoliv vysokou školu, které otevírá i cestu k profesnímu vzdělávání (viz dále kap. 3.3.3).

Gesamtschule je souborná škola, která vznikla s cílem umožnit posunutí rozhodnutí o vzdělávací dráze do vyššího věku. Původně měla touto školou procházet většina populace, nyní jde však jen o okrajovou možnost (navštěvuje ji v průměru jen asi 6 % žáků, v Bavorsku dokonce jen 0,5%).

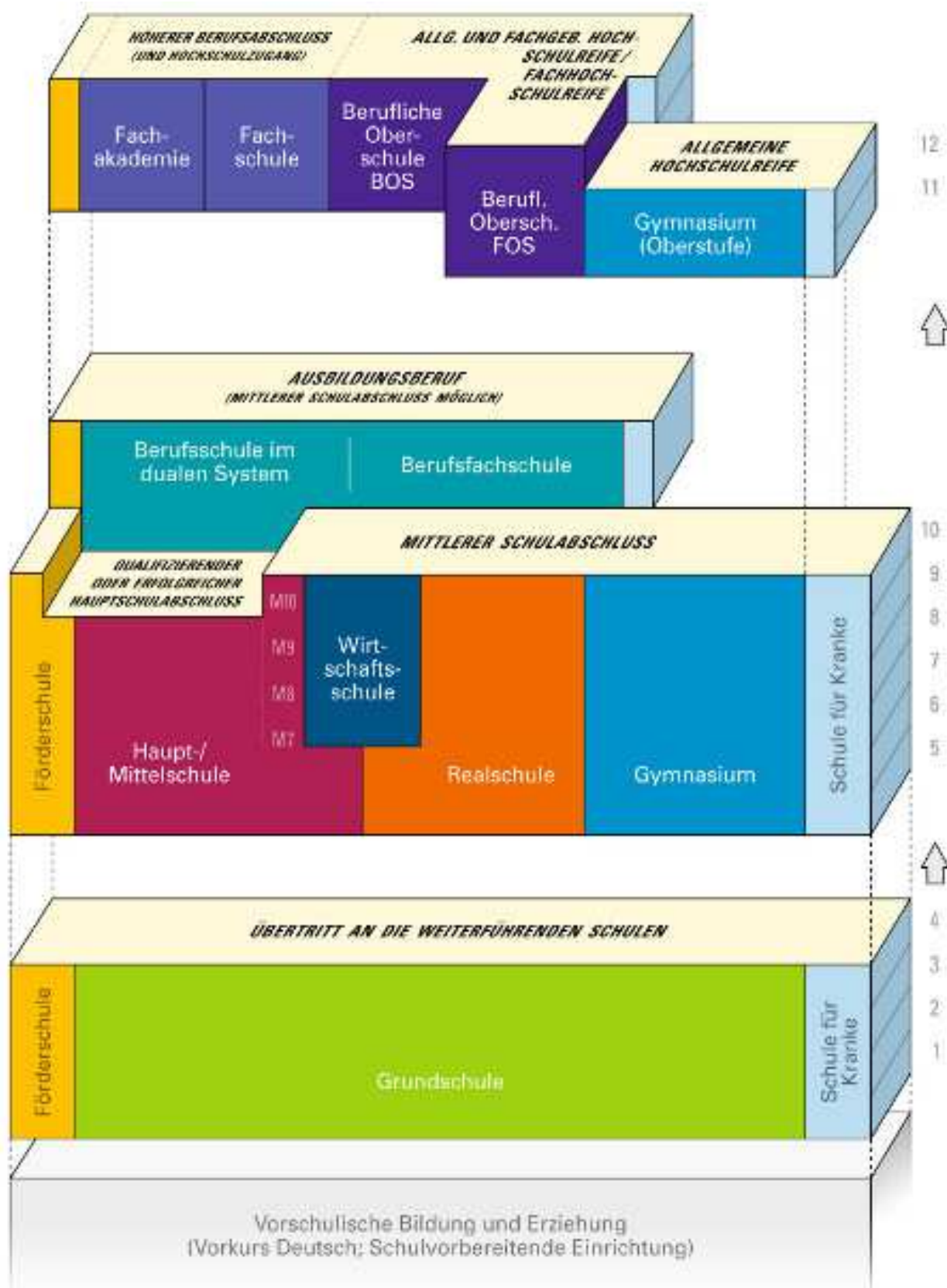
Obecně se zvyšuje zájem o gymnázia, kde skládá závěrečné zkoušky asi čtvrtina populace příslušného věku.

Bavorským specifikem je střední ekonomická škola, **Wirtschaftsschule** (viz dále kap. 4.2.6), která může být 2 – 4letá a jejím zakončením je *Wirtschaftsschulabschluss*, odpovídající *mittlerer Schulabschluss* (viz následující schéma).

Hodnocení žáků probíhá průběžně ve všech předmětech. Hodnotící škálu tvoří známky od 1 do 6, kde 1 je nejlepší a 6 nejhorší hodnocení. Vysvědčení dostávají žáci obvykle dvakrát ročně, v pololetí a na konci školního roku. Pro postup do dalšího ročníku je nutné dosáhnout ve všech předmětech nejhůře známky 4. Bývá pravidlem, že velmi špatná známka v jednom předmětu může být do určité míry vyvážena velmi dobrou známkou v jiném předmětu.

Na přechodu mezi nižší sekundární úrovní a profesní přípravou v duálním systému je tzv. *Berufsgrundbildungsjahr* či *Berufsvorbereitungsjahr*. První z nich je určen žákům, kteří mají *Hauptschulabschluss*, ale nepovedlo se jim vstoupit do učebního poměru. Druhá varianta je určena žákům, kteří nemají *Hauptschulabschluss* nebo nejsou ještě rozhodnutí o své budoucí profesní dráze. V Bavorsku existuje ještě třetí varianta, tzv. *Berufsintegrationsjahr*, který kromě přípravy na profesní vzdělávání obsahuje intenzivní výuku němčiny.

Obrázek 5: Schéma bavorského vzdělávacího systému se závěrečnými vysvědčeními

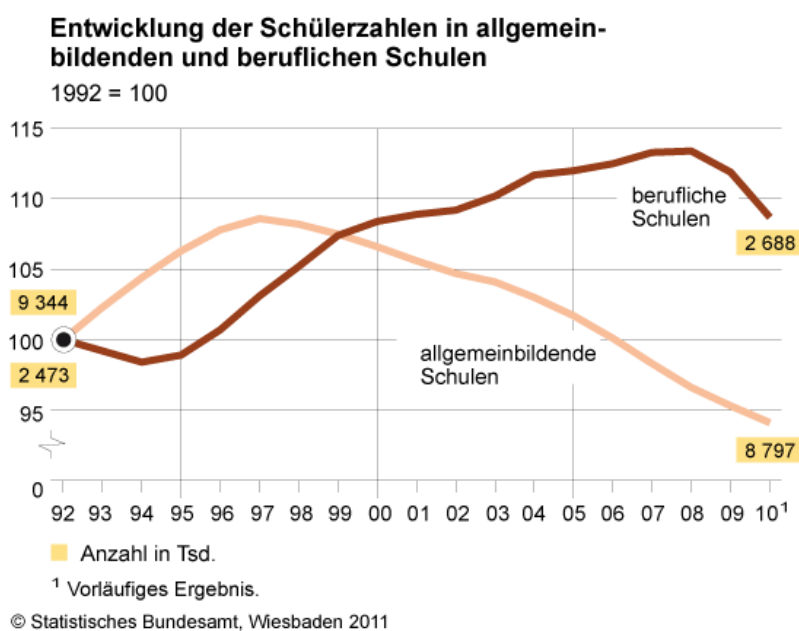

Zdroj: <http://www.km.bayern.de/ministerium/schule-und-ausbildung/schularten.html>

3.3.3 Vyšší sekundární vzdělávání (ISCED 3)

Na nižší sekundární vzdělávání navazuje vyšší sekundární vzdělávání (*Sekundarstufe II*) s možností volby mezi rozmanitými druhy škol, poskytujícími všeobecné, částečně všeobecné a částečně odborné, či úzce odborné vzdělání. Všeobecné vzdělání nabízí zejména **gymnázium** (tzv. *gymnasiale Oberstufe*), na hranici stojí **odborně zaměřená gymnázia** *Berufsgymnasium* a *Fachgymnasium*, mezi **odborné školy** patří *Berufsfachschule*, *Fachoberschule* (v některých zemích existují další školy, např. *Berufsoberschule* apod.) a duální systém vzdělávání je typickým pro **profesní školy**, *Berufsschulen*. V duálním systému se vzdělává více než 50 % žáků. O duálním systému pojednává podrobněji kapitola 4.1.

Obrázek 6: Vývoj počtu žáků na všeobecných a odborných středních školách v Německu

Zdroj: Statistisches Bundesamt Deutschlands

Zájemci o přijetí na gymnázia a odborná gymnázia (*Fachgymnasium* či *Berufsgymnasium*) potřebují mít *mittlerer Schulabschluss* (*Realschulabschluss*) na určité úrovni, aby mohli splnit podmínky a požadavky, které jsou vyžadovány k přijetí do *Oberstufe*. Gymnázia jsou zakončena maturitní zkouškou (*Abitur*), na základě které obdrží žáci osvědčení zralosti pro studium na vysokých školách, tzv. *Zeugnis der Allgemeinen Hochschulreife* a zaručuje přístup na vysoké školy.

Podmínkou přijetí na *Berufsfachschulen* je obvykle ukončení hlavní školy, *Hauptschulabschluss*, či *mittlerer Schulabschluss* (*Realschulabschluss*). Na *Fachoberschule* se mohou hlásit žáci, kteří mají *mittlerer Schulabschluss* (*Realschulabschluss*). Zakončením odborných škol je *Zeugnis der Fachgebundenen Hochschulreife* a *Fachhochschulreife*, které umožňují pokračovat ve studiu na určitých vysokých školách, odborně zaměřených.

Pro docházku do profesního vzdělávání v duálním systému je nutné mít splněnou povinnou školní docházku. Jinak je zpravidla tento typ studia otevřen komukoli bez rozdílu. Žáci na

závěr svého studia skládají závěrečnou zkoušku zvanou *Gesellenprüfung* a obdrží diplom o absolvování profesní přípravy.

Střední školy jsou v Německu zpravidla veřejné. Soukromé školy mohou být dvojího typu, a to alternativní školy, tzv. *Ersatzschulen*, nebo školy komplementární, *Ergänzungsschulen*. *Ersatzschulen* existují jako alternativa k existujícím veřejným školám stejného typu. Musí obdržet státní souhlas a podléhají státnímu dohledu. Může na nich být plněna povinná školní docházka. Jednotlivé země poskytují alternativním školám finanční podporu. *Ergänzungsschulen* mají doplňovat škálu veřejných škol nabídkou oborů, které veřejné školství neposkytuje. Zřizovatel školy má pouze povinnost vznik školy příslušným úřadům ohlásit, v určitých případech může být vedena jako registrovaná soukromá škola. Jedná se například o jednoleté odborné školy, jazykové a překladatelské školy, herecké školy a podobně.

Hodnocení výkonů žáků probíhá na středních školách podle pravidel hodnocení na nižší sekundární úrovni, liší se pouze gymnázium, kde je hodnotící škála patnáctistupňová. Dvouletá vyšší úroveň gymnázia, *Oberstufe*, je považována za jeden celek, v jehož rámci se nepostupuje, avšak žák může opakovat ročník v případě, že nesplní podmínky nutné k přistoupení k maturitní zkoušce. Znamky získané v *Oberstufe* pak společně se známkami z maturitní zkoušky tvoří dohromady celkové hodnocení žáka.

3.3.4 Postsekundární neterciární vzdělávání (ISCED 4)

Vzdělávací instituce, které nabízejí studium navazující na vyšší sekundární vzdělávání, ale nespádají do vzdělávání terciárního, představují v Německu především jednoleté profesní vyšší školy, tzv. *Fachoberschulen*, a dále večerní gymnázia (*Abendgymnasium*), tzv. *Kollegs* a *Berufsoberschulen* či *Technischeoberschulen*.

Jednoletá *Fachoberschule* představuje 13. ročník studia a je zakončena osvědčením o zralosti pro vstup na odborné či všeobecné vysoké školy.

Kollegs jsou instituce pro vzdělávání dospělých, studium většinou trvá tři roky a je zakončeno všeobecnou maturitou. Na rozdíl od večerních gymnázií jde o studium denní, při němž zpravidla není možné vykonávat současně zaměstnání.

Naopak večerní gymnázia nabízejí vyučování v několika formách, které umožňují zároveň studovat i pracovat. Je možné je navštěvovat ve večerních hodinách v některé dny, ve večerních či odpoledních hodinách každý den v týdnu, i ráno cca od 8 hodin (tzv. „večerní gymnázium dopoledne“). V současné době se rozvíjí i studium formou e-learningu. Na večerních gymnáziích je možné získat osvědčení o zralosti pro vstup na všeobecné i odborné vysoké školy.

3.3.5 Terciární vzdělávání (ISCED 5 a 6)

Na terciární úrovni vzdělávání je možné studovat na univerzitách a ekvivalentních vysokých školách, na odborných vysokých školách, uměleckých vysokých školách a v některých zemích také na profesních akademiích, tzv. *Berufsakademien*. Zřizovateli a kompetentními orgány pro řízení a kontrolu terciárních vzdělávacích institucí jsou obvykle jednotlivé spolkové země.

Univerzity a ekvivalentní vysoké školy (technické vysoké školy či univerzity, pedagogické a teologické vysoké školy a další) nabízejí bakalářské a magisterské studijní programy

a disponují právem poskytovat doktorské (ISCED 6 vzdělání). K doktorskému studiu však může být přijat i absolvent vysoké odborné školy (*Fachhochschule*), který obdržel magisterský titul.

Studium na vysokých odborných školách (*Fachhochschulen*) klade velký důraz na aplikaci a zaměřuje se na požadavky profesní praxe. Délka studia je obvykle 8 semestrů. *Fachhochschulen* poskytují vzdělávání hlavně v těchto oborech: ekonomie/komerční právo, sociální věci, správa a soudnictví, informatika, tvorba/design, zdravotnictví/pečovatelsví.

Profesní akademie (*Berufsakademien*) jsou školy terciárního stupně poskytující akademicky založené odborné vzdělávání, které je zároveň směřováno k praxi prostřednictvím profesní přípravy v akademii a v podniku ve smyslu duálního systému. Existují v Bádensku-Württembersku, Bavorsku, Sasku, Durynsku a v Berlíně. Podniky nesou náklady na profesní přípravu a platí studentům úhradu za vzdělávání, včetně fází teoretického vzdělávání v profesní akademii. Studium obvykle trvá tři roky, absolventi získají titul bakalář. Akademie nabízejí hlavně obory ekonomika, technika a sociální věci.

Tabulka 12: Počet institucí terciárního vzdělání v Německu ve školním/akademickém roce 2008/2009

Celkem	Univerzity a ekvivalentní instituce	Umělecké vysoké školy	Profesní vysoké školy
395	124	51	220

Zdroj: Statistisches Bundesamt Deutschlands podle Structures of Education and Training Systems in Europe

Ke vstupu na všechny druhy vysokých škol opravňuje osvědčení o zralosti ke vstupu na vysoké školy (*der Zeugnis der Allgemeinen Hochschulreife*), osvědčení o zralosti ke vstupu na profesně zaměřené vysoké školy (*der Zeugnis der Fachgebundenen Hochschulreife*) pak umožňuje nastoupit ke studiu v určitých oborech univerzit či ekvivalentních vysokých škol. Umělecké vysoké školy navíc kromě osvědčení požadují talentové zkoušky. Výjimečně talentovaní uchazeči mohou být však ve většině zemí přijati i bez prokázání dostatečného středního vzdělání. U některých oborů studia na *Fachhochschule* je kromě osvědčení vyžadována také praxe v oboru absolvovaná před zahájením studia. Podle zákona dané země musí mít uchazeč o studium na profesní akademii osvědčení pro vstup na vysoké školy a také smlouvu o profesní přípravě. Opět podle zákona dané země mohou uchazeči, kteří nemají jeden z výše uvedených certifikátů, mají však profesní kvalifikaci, skládat přijímací zkoušky. Po uzavření smlouvy o profesní přípravě zaregistruje uchazeče v profesní akademii učební podnik.

Akademický rok je zpravidla rozdělen do dvou semestrů, mezi nimiž mají studenti několik týdnů volno. Výjimkou jsou profesní akademie, kde mají studenti nárok na čtyři týdny volna na základě smlouvy s podnikem, v němž plní svoje praktické vzdělávání.

Studenti německých univerzit a vysokých škol mohou získat následující tituly:

- Bachelor of Arts (B.A.)
- Bachelor of Science (B.Sc.)
- Bachelor of Engineering (B.Eng.)
- Bachelor of Laws (LL.B.)
- Master of Arts (M.A.)
- Master of Science (M.Sc.)

Master of Engineering (M.Eng.)
Master of Laws (LL.M.)
Bachelor of Fine Arts (B.F.A.)
Bachelor of Music (B.Mus.)
Master of Fine Arts (M.F.A.)
Master of Music (M.Mus.)

Bakalářské obory obvykle poskytují akademický základ, metodologické dovednosti a kvalifikace spojené s daným profesním oborem. Jsou zakončeny bakalářskou zkouškou a absolvent získá bakalářský diplom. Magisterské studium je potom orientováno více prakticky či více zaměřeno na výzkum. Studium je zakončeno magisterskou zkouškou, v některých oborech (např. medicína, veterinární medicína, potravinářství, právo a do jisté míry i učitelství) je vyžadována i státní zkouška. Doktorské studium je zakončeno zkouškou zvanou *Rigorosum*, ústní zkoušky mohou být nahrazeny obhajobou doktorské práce (*Disputation*). V akademickém roce 2009/2010 studovalo na bavorských vysokých školách 272 666 studentů. Následující tabulka ukazuje nárůst počtu studentů vysokých škol v Bavorsku od roku 1970 do současnosti.

Obrázek 7: Počty vysokoškolských studentů v Bavorsku od roku 1970/71 do 2010/11

Zdroj: Bayerisches Landesamt für Statistik und Datenverarbeitung

4 Porovnání odborného vyššího sekundárního vzdělávání v ČR a SRN/Bavorsku

4.1 Školní a duální systém, praxe

Česká republika – školní vzdělávání a praxe

V České republice je střední vzdělávání zajišťováno středními školami. Vzhledem k tomu, že všeobecný a obecně odborný základ je v odborném čtyřletém vzdělávání posilován, nerozlišuje se nadále všeobecné (tzv. úplné střední) a úplné střední odborné vzdělání, ale oba typy jsou označovány shodně jako střední vzdělání s maturitní zkouškou. Označování středních škol jako gymnázia, střední odborné školy a střední odborná učiliště zůstalo zachováno, aniž by tyto typy byly zákonem definovány. Řada škol realizuje více oborů s různým dosahovaným stupněm vzdělání a s různým zaměřením.

Zákon stanovuje, že vzdělávání ve střední škole se člení na teoretické a praktické vyučování a výchovu mimo vyučování, praktické vyučování se člení na odborný výcvik, cvičení, učební praxi a odbornou nebo uměleckou praxi a sportovní přípravu, a to podle jednotlivých oborů vzdělání. Odborná nebo umělecká praxe a sportovní příprava může být uskutečňována i v období školních prázdnin po dobu stanovenou rámcovým vzdělávacím programem. Praktické vyučování se uskutečňuje ve školách a školských zařízeních nebo na pracovištích fyzických nebo právnických osob, které mají oprávnění k činnosti související s daným oborem vzdělání a uzavřely se školou smlouvu o obsahu a rozsahu praktického vyučování a podmínkách pro jeho konání. Na žáky se při praktickém vyučování vztahují ustanovení zákoníku práce, která upravují pracovní dobu, bezpečnost a ochranu zdraví při práci, péči o zaměstnance a pracovní podmínky žen a mladistvých, a další předpisy o bezpečnosti a ochraně zdraví při práci.

Odborné obory s maturitní zkouškou jsou zpravidla profesně orientovány a organizují je převážně střední odborné školy, v případě některých praktičtější zaměřených oborů spíše střední odborná učiliště. Novějším typem studia jsou obory lyceí (technické, ekonomické, pedagogické aj.), která poskytují odborné vzdělání na širším všeobecném základě a připravují především ke studiu vysokoškolských oborů odpovídajícího zaměření. Kromě odborné (profesní) složky zahrnuje vzdělávání na středních odborných školách i část všeobecnou, která tvoří asi polovinu vzdělávacího obsahu (v uměleckých oborech jen asi 35 %, v oborech lyceí naopak přes 75 % vzdělávacího obsahu). Široké spektrum oborů je členěno do 27 skupin.

Obory poskytující střední vzdělání s výučním listem jsou výrazně profesně a prakticky zaměřeny (příprava však zahrnuje i všeobecné vzdělávání, to tvoří přibližně 35 % u tříletých a 30 % u dvouletých oborů), vzdělání neumožňuje vstup na terciární úroveň vzdělávání. Spolupráce s podniky je i nadále rozsáhlá, typickým rysem odborné přípravy však je, že žáci se nepřipravují pro konkrétní organizaci. Příprava v oborech středního vzdělání s výučním listem je tříletá nebo dvouletá. Obory jsou rozčleněny do 18 skupin.

V Jihočeském kraji je spolupráce středních škol a podniků rozvinutá: podniky se například podílejí na vytváření školních vzdělávacích programů, zadávají žákům řešení úloh z praxe, umožňují žákům odborných škol vykonávání praxe na svých pracovištích, zajišťují praktické vyučování žáků učebních a studijních oborů s maturitní zkouškou zaměřených na strojírenství, elektrotechniku a stavebnictví. V neposlední řadě také firmy podporují školy

finančními prostředky i nepeněžními dary, případně podporují žáky či studenty vybraných oborů formou stipendií či dalších benefitů (např. příspěvky na ubytování, stravování apod.)

Německo – duální systém profesní přípravy

Duální systém je v Německu obecně nejrozsáhlejší oblastí vzdělávání na sekundární úrovni (ISCED 3), ve které se v uznávaných učebních oborech připravuje přibližně 53 % populace v příslušném věku. Po ukončení profesní přípravy v duálním systému nastoupí většina absolventů na místa odborných pracovníků a později mnozí z nich využívají možnosti další profesní přípravy. Za určitých podmínek mohou kvalifikovaní absolventi získat jednoletým celodenním všeobecným vzděláváním oprávnění ke vstupu na odbornou vysokou školu (*Fachhochschulreife*). Úspěšným absolventům další profesní přípravy může být také povolen vstup na jakoukoli vysokou školu.

Systém je označován jako duální, protože profesní příprava probíhá na dvou místech: v podniku a v profesní škole. Obvykle trvá tři roky. Výjimku tvoří jednak dvouleté obory profesní přípravy pro povolání, která nevyžadují delší vzdělávání, jednak může být profesní příprava se souhlasem podniku zkrácena například maturantům (*Abiturienten*). Úkolem profesní přípravy v duálním systému je poskytnout základní profesní přípravu a kvalifikace a kompetence vyžadované k výkonu povolání. Jedinou podmínkou pro vstup do duálního systému profesní přípravy je ukončení celodenního školního vzdělávání. Většina frekventantů či učňů (*Auszubildenden*, zkráceně *Azubi*) však má buď vysvědčení o ukončení nižšího sekundárního vzdělávání (*mittlerer Schulabschluss*) nebo oprávnění ke studiu na vysoké škole. Profesní příprava se uskutečňuje na základě soukromoprávních smluv o profesní přípravě uzavíraných mezi podnikem a mladými lidmi. Ti mají v týdnu tři nebo čtyři dny profesní přípravu v podniku a jeden až dva dny navštěvují profesní školu. Podniky hradí náklady na přípravu v podniku a platí učňům za profesní přípravu úhradu (*Ausbildungsvergütung*), která je dohodnuta v kolektivním vyjednávání. Výše této úhrady se každým rokem profesní přípravy zvyšuje a v průměru činí zhruba jednu třetinu nástupního platu kvalifikované síly. Kompetence k profesní činnosti, které mají být získány přípravou v podniku, jsou specifikovány v učebním řádu (*Ausbildungsordnung*) a v konkrétní podobě jsou stanoveny učebním podnikem v individuálním učebním plánu (*Ausbildungsplan*). Závazné požadavky učebních řádů zaručují jednotný národní standard, který odpovídá požadavkům příslušného povolání, bez ohledu na současné potřeby podniku. Pro vyučování v profesní škole je pro každý uznávaný obor profesní přípravy vypracován rámcový učební plán (*Rahmenlehrplan*), který je v souladu s učebním řádem.

Podniková učební místa se nabízejí v podnicích v průmyslu a ve veřejných službách, v praxích svobodných povolání a ve velmi omezené míře též v soukromých domácnostech. Podniky uzavírají s uční smlouvu, v níž se zavazují poskytnout jim kompetence k profesní činnosti v daném povolání, které jsou uvedeny v učebním řádu. Profesní příprava může probíhat pouze v učebních podnicích, v nichž je vzdělávací personál schopný předat kvalifikace požadované učebním řádem, protože má pedagogické schopnosti a odborné znalosti. Způsobilost učebních podniků a podnikového vzdělávacího personálu je kontrolována příslušnými samosprávnými orgány v hospodářství – komorami (*Kammer*). Komory sledují také poskytování samotné profesní přípravy. Malé a střední podniky často nejsou schopny poskytnout profesní přípravu v celém rozsahu. Nemají například dostatečný vzdělávací personál nebo činnost podniku nepokrývá celý obsah povolání. Tyto problémy lze

překonat různými způsoby, existují například Nadpodniková zařízení profesní přípravy (*Überbetriebliche Berufsbildungsstätten – ÜBS*), které poskytují úseky přípravy, která doplňuje přípravu v podniku. Jsou často sponzorovány samosprávnými orgány v příslušném hospodářském odvětví. Dalšími možnostmi jsou tzv. sdružení profesní přípravy (*Ausbildungsverbände*), které vytvářejí podniky. Sdružení mohou mít různé podoby, např. vedoucí podnik s partnerským podnikem (*Leitbetrieb mit Partnerbetrieb*), kdy vedoucí podnik nese celkovou odpovědnost za přípravu, jejíž části však probíhají v různých partnerských podnicích, nebo příprava na objednávku (*Auftragsausbildung*), kdy některé úseky profesní přípravy probíhají mimo kmenový podnik, třeba v blízkém velkém podniku s učební dílnou.

Profesní škola v duálním systému je samostatným učebním místem. Jejím úkolem je poskytovat základní a odborné vzdělávání a rozšiřovat dříve získané všeobecné vzdělání. Podle rozhodnutí KMK (*Kultusministerkonferenz*) z roku 1991 musí profesní škola poskytovat alespoň 12 vyučovacích hodin týdně. Z toho je obvykle osm hodin věnováno odborným předmětům a čtyři hodiny všeobecně vzdělávacím předmětům, např. němčině, společenským vědám, ekonomice, náboženství a tělesné výchově. Cizím jazykům je věnován podíl odpovídající významu jejich znalosti pro výkon daného povolání. Profesní školy rozhodují o rozvrhu hodin po dohodě s podniky, školní inspekcí a kompetentními hospodářskými orgány. Úkolem různých organizačních forem je zajistit, aby učni strávili co možná nejvíce času v podniku, a zároveň rozvrhnout učení tak, aby bylo obhajitelné z hlediska pedagogiky a psychologie učení.

Na terciární úrovni lze v duálním systému vzdělávání pokračovat především na profesních akademiích (*Berufsakademie*), existují však kombinace profesní přípravy v podniku a studia i na *Fachhochschulen* či univerzitách.

4.2 Druhy institucí, délka studia, zaměření, ukončení, možnosti dalšího navazujícího studia

Jak již bylo zmíněno výše, v ČR se do roku 2004 střední školy členily na tři jasně vymezené druhy: gymnázium, střední odborná škola, střední odborné učiliště. Konzervatoř byla typem střední odborné školy. Podle školského zákona je od roku 2005 střední škola druhem školy, který se člení na tři základní typy (gymnázium, střední odborná škola a střední odborné učiliště). Tyto typy však nejsou zákonem definovány, školy mohou tato označení využít při tvorbě svého názvu. Typ vzdělávání ve střední škole není vázán na typ střední školy – každá střední škola může poskytovat všechny typy vzdělávání ve střední škole (pokud splní předpoklady pro výuku a má příslušný obor vzdělání zařazen ve školském rejstříku). Vyhláška o středním vzdělávání pak uvádí ještě další typy středních škol (např. střední průmyslová škola, střední pedagogická škola, odborné učiliště, praktická škola a další), ani ty nejsou vázány na konkrétní obory, název školy by však neměl být zavádějící.

4.2.1 Střední odborné učiliště

Střední odborné učiliště poskytuje odborné profesní vzdělání na úrovni ISCED 3C. Studium obsahuje všeobecné i odborné vzdělávání i praktickou přípravu a je ukončeno závěrečnou učňovskou zkouškou. Absolventi získají výuční list a jsou kvalifikováni pro výkon dělnických profesí a podobných povolání. Kromě přechodu do praxe umožňuje však český vzdělávací

system absolventům tříletých oborů pokračování ve dvouletém nástavbovém studiu zakončeném maturitní zkouškou, jež je podmínkou ke vstupu na vysoké školy.

Obory tohoto vzdělání se člení na dvě kategorie H – běžné obory, většinou tříleté, a E – obory (obory odborných učilišť), obvykle dvouleté, pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, kteří zpravidla absolvovali základní školu praktickou (dříve zvláštní školu), nebo kteří neúspěšně ukončili základní školu v nižším ročníku. Absolventi oborů kategorie E představují něco přes 10 % z celkového počtu absolventů oborů s výučním listem.

Na středních odborných učilištích v České republice je možné studovat následující obory:

- hornictví a hornická geologie, hutnictví a slévárenství
- strojírenství a strojírenská výroba
- elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika
- technická chemie a chemie silikátů
- potravinářství a potravinářská chemie
- textilní výroba a oděvnictví
- kožedělná a obuvnická výroba a zpracování plastů
- zpracování dřeva a výroba hudebních nástrojů
- polygrafie, zpracování papíru, filmu a fotografie
- stavebnictví, geodézie a kartografie
- doprava a spoje
- zemědělství a lesnictví
- zdravotnictví
- gastronomie, hotelnictví a turismus
- obchod
- osobní a provozní služby
- tělesná kultura, tělovýchova a sport
- umění a užité umění

4.2.2 Střední odborná škola

Střední odborná škola poskytuje odborné vzdělání na úrovni ISCED 3A. Studium obsahuje všeobecné i odborné vzdělávání, trvá zpravidla 4 roky a je ukončeno maturitní zkouškou. Předpokladem pro přijetí na střední školu je absolvování povinné školní docházky (popř. ukončení základního vzdělávání před splněním povinné školní docházky) a splnění podmínek přijímacího řízení, jehož obsahem může být přijímací/talentová zkouška. Dříve bylo střední odborné vzdělávání v zásadě pojímáno jako konečné, neboť předpokládalo přímý vstup do zaměstnání na střední kvalifikační úrovni. V současnosti střední vzdělání s maturitní zkouškou poskytuje kvalifikaci k přímému výkonu povolání, ale umožňuje i vstup na terciární úroveň vzdělávání (na vysoké a vyšší odborné školy).

Střední vzdělání s maturitní zkouškou je možné získat ve 27 skupinách oborů vzdělání s odborným zaměřením. Obory se dělí na dvě kategorie: M – obory dřívějších středních odborných škol a L – obory dřívějších středních odborných učilišť, které mají výrazně vyšší podíl praktické výuky a jsou celkově méně zastoupeny. Zkrácené studium pro získání středního vzdělání s maturitní zkouškou se uskutečňuje jen v několika oborech obou kategorií. Skupina oborů poskytujících tzv. obecně odbornou přípravu má poměrně krátkou tradici. Zahrnuje obory Technické lyceum, Přírodovědné lyceum, Ekonomické lyceum,

Pedagogické lyceum, Waldorfské lyceum a Zdravotnické lyceum. V oborech lyceí převažuje všeobecné vzdělávání (tvoří min. 2/3 hodinové dotace), odborná složka výuky má sloužit především jako příprava ke studiu na vysoké škole.

Obory, které střední odborné školy v ČR nabízejí, jsou následující:

- ekologie a ochrana životního prostředí,
- hornictví a hornická geologie, hutnictví a slévárenství
- strojírenství a strojírenská výroba
- elektronika, telekomunikační a výpočetní technika
- technická chemie a chemie silikátů
- potravinářství a potravinářská chemie
- textilní výroba a oděvnictví
- kožedělná a obuvnická výroba a zpracování plastů
- zpracování dřeva a výroba hudebních nástrojů
- polygrafie, zpracování papíru, filmu a fotografie
- stavebnictví, geodézie a kartografie
- doprava a spoje
- speciální a interdisciplinární obory
- zemědělství a lesnictví
- veterinářství a veterinární prevence
- zdravotnictví
- filozofie, teologie
- ekonomika a administrativa
- podnikání v oborech, odvětví
- gastronomie, hotelnictví a turismus
- obchod
- právo, právní a veřejnoprávní činnost
- osobní a provozní služby
- publicistika, knihovnictví a informatika
- pedagogika, učitelství a sociální péče
- obecně odborná příprava
- umění a užité umění

Střední odborné školy poskytují také **nástavbové studium** (postsekundární neterciární úroveň, ISCED 4). Nařízením vlády se stanovuje návaznost nástavbových oborů na konkrétní tříleté obory s výučním listem. Žáci, kteří zvolí kombinaci odborného středního vzdělání s výučním listem a nástavbového studia, se po pěti letech stávají držiteli výučního listu i vysvědčení o maturitní zkoušce.

4.2.3 Střední vzdělání bez výučního listu i maturity

Kromě zmíněných typů středního odborného vzdělání existuje také obory středního vzdělání bez výučního listu i maturitní zkoušky, které studuje jen malá část žáků středních škol. Většina oborů je koncipována jako méně náročné studium (kategorie J), vhodné i pro žáky s různými druhy postižení (obory pro žáky s mentálním postižením jsou označeny jako kategorie C). Patří sem následující obory:

- zdravotnictví (obor Zubní instrumentářka)
- ekonomika a administrativa (obor Obchodní škola)
- osobní a provozní služby (obor Charitativní služby)
- pedagogika, učitelství a sociální péče (obor Pedagogika pro asistenty ve školství)
- obecně odborná příprava (obory Praktická škola jednoletá a Praktická škola dvouletá)
- umění a užité umění (obor Ladění klavírů – obor je určen pro žáky se zrakovým postižením)

4.2.4 Konzervatoře

Jako zvláštní druh středních škol jsou rozeznávány konzervatoře, které nabízejí umělecké vzdělání v oborech tanec (8 let), hudba, zpěv a hudebně dramatické umění (6 let). Studium je zakončeno absolutoriem, případně maturitní zkouškou. Absolventi se tak mohou hlásit dále na vysoké školy. O konzervatořích viz také kap. 2.3.3.

4.2.5 Vyšší odborná škola

Vyšší odborné školy se řadí do terciárního vzdělávání, přestože původně byly zřizovány a dodnes často působí při středních školách stejného nebo podobného zaměření. V současné době působí v ČR samostatně asi třetina z celkového počtu vyšších odborných škol. Vzdělávání ve vyšších odborných školách, a to ani ve školách veřejných, není poskytováno bezplatně. Poplatky za školné, které u veřejných škol činí asi 2,5 až 5 tisíc korun ročně, jsou příjmem školy. Pro přijetí ke studiu na VOŠ je nutné mít maturitu a uspět v přijímacím řízení. Délka vyššího odborného vzdělání v denní formě je tři roky včetně odborné praxe, studium zdravotnických oborů může trvat až tři a půl roku. Výuka na VOŠ je jak praktická (uskutečňovaná formou praktického vyučování nebo odborné praxe na pracovištích), tak teoretická, a je zakončena odbornou zkouškou zvanou absolutorium. Úspěšný absolvent vyšší odborné školy obdrží vysvědčení o absolutoriu a diplom absolventa VOŠ a získá titul diplomovaný specialista (zkratka DiS. uváděná za jménem). Absolventi mohou pokračovat ve vzdělání na vysokých školách. O vyšších odborných školách pojednává také kap. 2.3.5.

4.2.6 Wirtschaftsschule

Ekonomická škola, *Wirtschaftsschule*, je bavorským specifíkem, navazuje na 6., 7. nebo 9. ročník hlavní školy (*Hauptschule*) a má za cíl své žáky připravit na ekonomická a obchodnická povolání. Tato škola nabízí dvou, tří a čtyřleté programy. Čtyřletá forma zahrnuje ročníky 7 – 10, tříletá ročníky 8 – 10, obě tyto formy tak zasahují do nižší sekundární úrovně vzdělávání. Dvouletá forma probíhá v ročnících 10 – 11.

Ve čtyřleté *Wirtschaftsschule* je možné volit mezi tzv. skupinou H, která obsahuje zejména odborné ekonomické předměty, a skupinou M, která kromě ekonomických předmětů zahrnuje také matematiku a fyziku. V tříleté formě je možné studovat pouze obory skupiny H. Dvouletá forma není členěna do skupin a předměty v ní jsou zhuštěny, aby žáci již po dvouletém studiu mohli absolvovat tzv. *Wirtschaftsschulabschluss*.

Pro přijetí na tříleté a čtyřleté školy je nutné mít dosavadní průměr známek z předmětů německý jazyk, anglický jazyk a matematika nižší než 2,33, případně složit přijímací zkoušku. Pro vstup na dvouletou ekonomickou školu je nutné mít kvalifikované ukončení hlavní školy

(*qualifizierenden Hauptschulabschluss*) a známku z angličtiny lepší než 3, případně úspěšně ukončit 9. ročník reálné školy, gymnázia či tzv. M-Zug hlavní školy. Žáci, kteří chtějí nastoupit do čtyřleté formy studia, nesmějí být starší patnácti let, žáci nastupující do tříleté formy pak musí být mladší šestnácti let.

Ukončením *Wirtschaftsschule* je tzv. *Wirtschaftsschulabschluss*, který odpovídá *mittlerer Schulabschluss* a po absolvování existuje velké množství možností, jak ve studiu pokračovat: profesní příprava (a následně např. *Fachoberschule* či *Berufsoberschule*), *Berufsfachschule*, přestup na gymnázium.

4.2.7 *Berufsschule*

Profesní škola, *Berufsschule*, zprostředkovává v Bavorsku v duálním systému vzdělávání teoretickou část, zatímco praktická část profesní přípravy se odehrává v příslušném podniku. Škola tak poskytuje jak všeobecné vzdělání, tak odborné teoretické znalosti potřebné k výkonu dané profese.

Vyučování je možné absolvovat v režimu částečné školní docházky (například jeden den v týdnu) či v blokovém studiu (například devět týdnů v roce). Profesní školy nabízejí vzdělání v přibližně 350 oborech, z nichž nejvýznamnější jsou následující:

- zpracování kovů
- elektrotechnika
- stavebnictví
- zpracování dřeva
- textilní výroba a oděvnictví
- chemie, fyzika a biologie
- tiskařství
- barvy a interiérový design
- pečovatelství
- ekonomika a administrativa
- zdravotnictví
- výživa a vedení domácnosti
- agro hospodářství

Podmínkou účasti ve vzdělávání v *Berufsschule* je, aby student byl v učebním poměru, tzn. aby měl uzavřenu smlouvu s učebním podnikem. Pokud v učebním poměru je a je mladší 21 let, má dokonce povinnost profesní školu navštěvovat. Výjimku tvoří učni (*Auszubildenden*), kteří jsou v učebním poměru a již během předchozího vzdělávání dosáhli maturity nebo *Fachhochschulreife*. Podle oboru může studium na *Berufsschule* trvat dva až tři a půl roku. Jeho ukončením získávají učni tzv. *Berufsabschluss*, v případě dobrého prospěchu získávají automaticky *mittlerer Schulabschluss*. Učni, kteří v předchozím vzdělávání dosáhli kvalifikovaného ukončení hlavní školy (*qualifizierender Hauptschulabschluss – Quali*) mohou v případě dobrého prospěchu při absolvování profesní školy obdržet kvalifikované ukončení profesního vzdělávání (*qualifizierter beruflicher Bildungsabschluss – Quabi*). Po ukončení profesní školy je možné dále pokračovat na *Fachschule*, *Fachakademie* či za určitých podmínek na *Berufsoberschule*.

V případě, že mladý člověk není v učením poměru, má v Bavorsku povinnost absolvovat 12 let školní docházky. Tu má možnost splnit prostřednictvím tzv. **Berufsgrundschuljahr** či **Berufsvorbereitungsjahr**, v obou případech vzdělání poskytuje profesní škola, *Berufsschule* (viz výše kap. 3.3.2).

4.2.8 *Berufsfachschule*

Profesní odborná škola, *Berufsfachschule*, poskytuje vedle všeobecného a odborného teoretického vzdělání obvykle také praktickou profesní přípravu. Studium probíhá v denní formě a trvá podle oboru od jednoho do tří let. Profesní odborné školy v Bavorsku nabízejí na osm desítek oborů, mezi nimiž jsou především následující:

- podnikatelské obory
- cizí jazyky
- obchodnické obory
- obory zaměřené na vedení domácnosti, péči o děti, sociální péči, gastronomii
- technická asistentská povolání
- zdravotnické obory
- hudební obory

Podmínky přijetí na profesní odborné školy jsou různé, může to být *Hauptschulabschluss*, *mittlerer Schulabschluss* či výjimečně maturita. Škola je ukončena státní závěrečnou zkouškou, jejíž úspěšné složení je podmínkou pro tzv. *Berufsabschluss*. V některých oborech se skládá zkouška před oborovou komorou (např. komorou průmyslu a obchodu apod.). Na dvou a tříletých oborech je možné získat i *mittlerer Schulabschluss* a za určitých podmínek také kvalifikované ukončení profesního vzdělávání (*qualifizierter beruflicher Bildungsabschluss – Quabi*).

4.2.9 *Berufliche Oberschule Bayern*

Pod zastřešující název *Berufliche Oberschule Bayern* byly od školního roku 2008/2009 převedeny odborné vyšší školy, *Fachoberschulen*, a profesní vyšší školy, *Berufsoberschulen*.

Fachoberschule

Odborné vyšší školy, *Fachoberschulen*, nabízejí vzdělání v pěti směrech (technika, hospodářství, sociální oblast, zemědělství, umělecká tvorba) včetně půlroční praxe v průběhu 11. ročníku. Podmínkou pro přijetí je *mittlerer Schulabschluss* s průměrným hodnocením v předmětech německý jazyk, anglický jazyk a matematika lepším než 3,5 či splněné podmínky pro vstup do 11. ročníku gymnázia. Umělecké obory většinou požadují také praktickou přijímací zkoušku. Studium trvá podle ukončení 2 – 3 roky (ročníky 11 – 13). Zakočit *Fachoberschule* je možné po dvou letech odbornou maturitní zkouškou, tzv. *Fachabitur*, po třech letech maturitní zkouškou, *Abiturprüfung*, s níž student získá osvědčení pro vstup na odborné vysoké školy (*die fachgebundene Hochschulreife*). Pokud prokáže

znalost druhého cizího jazyka, obdrží osvědčení pro vstup na všechny vysoké školy (*die allgemeine Hochschulreife*).

Berufsoberschule

Také profesní vyšší škola navazuje na *mittlerer Schulabschluss* a nabízí všeobecné i odborné vzdělání ve čtyřech hlavních směrech (technika, ekonomie, sociální práce, zemědělství). Kromě uchazečů s dosaženým *mittlerer Schulabschluss* s odpovídajícím prospěchem jsou přijímáni také ti žáci, kteří mají ukončenu profesní přípravu *Berufsausbildung* či splnili podmínky pro přijetí do 11. ročníku gymnázia. *Berufsoberschule* je v závislosti na ukončení zpravidla jednoletá či dvouletá škola (ročník 12 a 13) a může být studována také formou částečné docházky. Po jednom roce studia (12. ročník) je ukončením *Fachabiturprüfung*, po dvou letech (13. ročník) maturitní zkouška, *Abiturprüfung*, s níž stejně jako na *Fachoberschule* získá student osvědčení pro vstup na odborné vysoké školy (*die fachgebundene Hochschulreife*). Také zde platí, že pokud prokáže znalost druhého cizího jazyka, obdrží osvědčení pro vstup na všechny vysoké školy (*die allgemeine Hochschulreife*).

4.2.10 Fachschule

Odborná škola, *Fachschule*, nabízí zvyšování kvalifikace tedy prohloubení odborného vzdělání, především s cílem své absolventy připravit na výkon středních vedoucích pozic či samostatné podnikání v daném oboru. Obsahuje proto především odborné předměty. V Bavorsku existuje velké množství oborů a směrů.

Předpokladem ke vstupu na *Fachschule* je obvykle ukončené profesní vzdělávání (*Berufsausbildung*) a následně výkon povolání v daném oboru. V plné denní formě trvá studium zpravidla až dva roky, v případě částečné docházky až čtyři roky. Toto vzdělávání je ukončeno státní zkouškou, po absolvování alespoň jednoleté školy a složení státní závěrečné zkoušky je možné získat *mittlerer Schulabschluss*, totéž platí také pro mistrovskou zkoušku před komorami a ostatní zkoušky v rámci dalšího profesního vzdělávání. Ukončení odborné školy je zároveň oprávněním ke vstupu na vysoké školy..

4.2.11 Fachakademie

Studium na odborné akademii prohlubuje doposud získané profesní vzdělání, rozšiřuje obecné vzdělání a připravuje na další profesní dráhu. Existují nejrůznější směry a obory vzdělání, které se liší podmínkami pro přijetí ke studiu. Obecně ale platí, že základní podmínkou je *mittlerer Schulabschluss* a obvykle také profesní příprava v příslušném oboru, ať již prostřednictvím odborného vzdělání či praxí v dané profesi. Studium trvá zpravidla dva až tři roky a umožňuje na základě složení doplňkové zkoušky dosáhnout *Fachhochschulreife*.

4.3 Závěr

Při porovnání českého a bavorského systému odborného středního a vyššího vzdělávání je zřejmý rozdíl v převažující formě studia – v duálním systému probíhá v Bavorsku většina odborné výuky. Při pohledu na následující tabulku lze konstatovat, že bavorský systém umožňuje větší variabilitu díky většímu množství vzdělávacích programů a oborů, do kterých lze vstoupit v různých fázích odborné přípravy či praxe a které nabízejí různé druhy závěrečných zkoušek a certifikátů. Na druhé straně tento systém je na úrovni učebních oborů uzavřený a cesta k úplnému střednímu vzdělání je možná jen po plném absolvování střední školy, což je delší cesta oproti nástavbovému studiu otevřenému studentům v České republice. Výhodou duálního systému je odborná příprava přímo v podnicích, ovšem v případě, že podniková příprava neprobíhá tak, jak má, má škola jen velmi malou možnost pracovně – učební přípravu žáků v podnicích ovlivnit. V ČR je tato část výuky pod kontrolou školy a v případě, že vzniknou problémy a firma nezjedná nápravu, může být žák snadno přeřazen jinam.

Tabulka 13: Porovnání českého a bavorského systému odborného školství

Druh vzdělání/školy	Prerekvizita	Zakončení	Možnost dalšího studia
Střední vzdělání s maturitou	Ukončená povinná školní docházka	Maturitní zkouška	<ul style="list-style-type: none"> • Vysoká škola • Vyšší odborná škola
Střední vzdělání s výučním listem	Ukončená povinná školní docházka	Výuční list	Nástavbové vzdělání
Nástavbové vzdělání	Výuční list	Maturitní zkouška	<ul style="list-style-type: none"> • Vysoká škola • Vyšší odborná škola
Vyšší odborné vzdělání	Maturitní zkouška	Absolutorium	Vysoká škola
Wirtschaftsschule	Stanovený průměr známek/přijímací zkouška/ qualifizierend Hauptschulabschluss	<ul style="list-style-type: none"> • mittlerer Schulabschluss • Wirtschaftsschulabschluss 	<ul style="list-style-type: none"> • profesní příprava • Berufsfachschule • přestup na gymnázium
Berufsschule	Uzavřený učební poměr	Berufsabschluss (mittlerer Schulabschluss)	<ul style="list-style-type: none"> • Fachschule/Fachakademie • Berufliche Oberschule
Berufsfachschule	Hauptschulabschluss/ mittlerer Schulabschluss/maturita	<ul style="list-style-type: none"> • Berufsabschluss • mittlerer Schulabschluss • qualifizierter beruflicher Bildungsabschluss 	<ul style="list-style-type: none"> • Fachschule/Fachakademie • Berufliche Oberschule
Berufliche Oberschule	mittlerer Schulabschluss	<ul style="list-style-type: none"> • Maturitní zkouška (Abitur) • Odborná maturitní zkouška (Fachabitur) 	<ul style="list-style-type: none"> • Fachhochschule • Univerzita • Profesní vzdělávání
Fachschule	Ukončené profesní vzdělání + praxe v daném povolání	<ul style="list-style-type: none"> • (Fach)Hochschulzugangs-berechtigung • (Fach) Hochschulreife 	<ul style="list-style-type: none"> • Fachhochschule • Univerzita
Fachakademie	Ukončené profesní vzdělání + praxe v daném povolání	<ul style="list-style-type: none"> • (Fach)Hochschulzugangs-berechtigung • (Fach) Hochschulreife 	<ul style="list-style-type: none"> • Fachhochschule • Univerzita

Seznam tabulek

Tabulka 1: Zřizovatelé škol v ČR	9
Tabulka 2: Klasifikace ISCED 97	12
Tabulka 3: Počty dětí v MŠ podle zřizovatele školy, školní rok 2009/2010	14
Tabulka 4: Počty žáků základního vzdělávání podle zřizovatele školy, školní rok 2009/2010	15
Tabulka 5: Počty žáků vyššího sekundárního vzdělávání podle zřizovatele školy, školní rok 2009/2010.....	16
Tabulka 6: Počty středních škol v Jihočeském kraji k 1. 9. 2010.....	18
Tabulka 7: Počty studentů vyššího odb. vzdělávání podle zřizovatele školy, akad. rok 2009/2010.....	19
Tabulka 8: Počty studentů vysokých škol podle zřizovatele školy, akademický rok 2009/2010.....	19
Tabulka 9: Povinná školní docházka v jednotlivých úrovních vzdělávání.....	25
Tabulka 10: Povinná školní docházka v jednotlivých spolkových zemích	25
Tabulka 11: Preprimární vzdělávání v Německu	26
Tabulka 12: Počet institucí terciárního vzdělání v Německu ve školním/akademickém roce 2008/2009.....	33
Tabulka 13: Porovnání českého a bavorského systému odborného školství	44

Seznam obrázků

Obrázek 1: Mapa České republiky s vyznačením krajů	6
Obrázek 2: Schéma vzdělávací soustavy v ČR ve školním roce 2010/2011	13
Obrázek 3: Mapa SRN s vyznačením jednotlivých zemí	21
Obrázek 4: Schéma vzdělávacího systému ve Spolkové republice Německo	27
Obrázek 5: Schéma bavorského vzdělávacího systému se závěrečnými vysvědčeními	30
Obrázek 6: Vývoj počtu žáků na všeobecných a odborných středních školách v Německu	31
Obrázek 7: Počty vysokoškolských studentů v Bavorsku od roku 1970/71 do 2010/11	34

Seznam použitých zdrojů

Bayerisches Landesamt für Statistik und Datenverarbeitung. Bildung, Soziales, Gesundheit, Rechtspflege. Dostupné online: <http://www.statistik.bayern.de/statistik/bildungsoziales/>

Bayerisches Staatsministerium für Unterricht und Kultus. Schularten. Dostupné online: <http://www.km.bayern.de/eltern/schularten.html>

Český statistický úřad. Dostupné online: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/home>

Deutscher Bildungsserver. Bildungsrecht. Dostupné online: <http://dbs.schule.de/zeigen.html?seite=29>

Deutschland, dostupné online: <http://www.eurorai.org/PDF/pdf%20seminar%20Karlsruhe/Karlsruhe-Situation%20in%20DEUTSCHLAND-definitiv.pdf>

Die beruflichen Schulen in Bayern. Dostupné online: <http://www.verwaltung.bayern.de/Anlage4010581/DieberuflichenSchuleninBayern.pdf>

Jürgen Gries et al.: Bildungssysteme in Europa. Kurzdarstellungen. Dostupné online: http://www.bertelsmann-stiftung.de/bst/de/media/xcms_bst_dms_11327_11328_2.pdf

National system overviews on education systems in Europe and ongoing reforms. 2010 Edition. Eurydice. Dostupné online: http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/national_summary_sheets/047_DE_EN.pdf

Odborné vzdělávání v Německu. Zpravodaj – odborné vzdělávání v zahraničí, příloha IV/2007. Národní ústav odborného vzdělávání. Dostupné online: <http://www.nuov.cz/uploads/Periodika/ZPRAVODAJ/2007/Zp0710pIVa.pdf>

Organizace vzdělávací soustavy České republiky 2009/2010. Eurydice. Dostupné online: http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/structures/041_CZ_CS.pdf

Structures of Education and Training Systems in Europe. Germany. 2009/2010 Edition. Eurydice. Dostupné online: http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/structures/041_DE_EN.pdf

Struktury systémů vzdělávání a odborné přípravy v Evropě. Česká republika. Vydání 2009/2010. Eurydice. Dostupné online: http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/structures/041_CZ_CS.pdf

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), jak vyplývá z pozdějších změn.